

Lovorka Čoralić

IZ POMORSKE PROŠLOSTI ISTOČNOGA JADRANA: TRAGOVIMA HRVATSKIH KAPETANA I PARUNA BRODOVA U MLECIMA

Lovorka Čoralić
Hrvatski institut za povijest
Zagreb

UDK 656.61(091)(262.4-11)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 16.5.2000.
Prihvaćeno: 10.10.2001.

Na osnovi gradiva pohranjenog u mletačkom Državnom arhivu (oporuke, inventari, katastarski spisi) i Bratovštini Sv. Jurja i Tripuna (knjige izvješća s godišnjih skupština Udruge) prikazuju se vremenski tijek i učestalost nazočnosti hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima, način njihova bilježenja u vrelima, matično podrijetlo i obiteljska pripadnost, životno svakodnevlje te odnos s ostalim pripadnicima hrvatske iseljeničke skupine. Naglašava se da je problematika prisutnosti i djelovanja hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima sastavni i iznimno važan dio sveukupnih hrvatsko-mletačkih povijesnih veza i prožimanja tijekom prošlih stoljeća.

Ključne riječi: Venecija, pomorska povijest, društvena povijest, istočni Jadran, rani novi vijek

Jedan od temeljnih čimbenika povezanosti istočne i zapadne jadranske obale tijekom prošlosti bila je pomorsko-trgovačka komunikacija i razmjena između gradova i luka koje je spajalo i vezivalo jedno isto more. Jednako tako, u sklopu proučavanja prekojadranskih iseljavanja, kao i nazočnosti i djelovanja hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima,¹ posebno istaknuto mjesto zauzima proučavanje prisutnosti i uloge hrvatskih pomoraca i pomorskih poduzetnika od Istre do Boke.

¹ O migracijama iz hrvatskih krajeva u Mletke pisala sam u prethodnim radovima. Vidi, primjerice: *Prisutnost doseljenika sa istočnojadranske obale u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, sv. 26, Zagreb 1993., 39-78.; *Zadrani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 35, Zadar 1993., 63-119.; *Dubrovnici u Veneciji od XIII. do XVIII. stoljeća*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, sv. XXXII, Dubrovnik 1994., 15-57.; *Trogirani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, Vartal, god. III, br. 1, Trogir 1994., 51-90.; *Zagrepci u Veneciji u XV. i XVI. stoljeću*, Iz starog i novog Zagreba, sv. VII, Zagreb 1996., 19-34.; *Splićani u Veneciji od XIV. do XVIII. stoljeća*, Božić-Bužančić zbornik, Split 1996., 109-156.; *Hrvati na mletačkom otoku Giudecca (XV.-XVII. st.)*, Jubilarni Historijski zbornik, god. L, Zagreb 1997., 59-66. *Istrani u Mlecima (XV.-XVIII. st.)*, Vjesnik Istarskog arhiva (Državni arhiv u Pazinu), god. 4-5 (1994.-1995.), sv. 4-5, Pazin 1998., 15-30.

Pomorska djelatnost Hrvata u Mlecima bila je u uskoj vezi s trgovačkom razmjenom između dvije jadranske obale. Trgovačke lađe hrvatskih brodara prenosile su u prekojadranske krajeve proizvode s istočnojadranske obale i iz zaleđa, predstavljajući u prošlosti vodeće posrednike između europskoga Zapada i Osmanskog Carstva. Za vodeće hrvatske brodare Mleci su pritom bili samo jedna od usputnih i zasigurno posebno važnih etapa trgovačkoga poslovanja čija je razgranatost sezala do svih prestižnijih luka Jadrana i Sredozemlja, zahvaćala grčku obalu i Levant, ali i trgovačka čvorišta europskoga sjevera (Flandrija, južna Engleska i dr.).

Mleci su kao jedan od najvećih i gospodarski najrazvijenijih gradova jadranskoga bazena stoljećima privlačili brojne poduzetnike i trgovce najrazličitijih specifikacija, nejednake imovne moći, kapitala i razgranatosti poslovnih veza. Pojedine gradske četvrti postale su s vremenom prepoznatljivim stjecištima trgovaca iz brojnih zemalja. U uličicama oko mosta Rialto, na Campo S. Bartolomeo, u četvrti nadomak Piazzе S. Marco (*Frezzaria, Beccarie, Merceria*), u glavnim ulicama predjela Cannaregio, uzduž Rive degli Schiavoni i u ulicama koje su vodile u srce predjela Castello, ali i na gotovo svim gradskim trgovima, sabirala se i kupcima nudila roba sa svih strana svijeta. Na jednome su se mjestu mogle kupiti tkanine iz južne Engleske, flandrijsko sukno, dalmatinske smokve i soljena riba, grčka vina, balkanska gruba vuna, bosanske kože, crnogorska kaštradina, istočnjački začini i egzotične životinje s afričkih obala. Sve ono što je onodobni svijet poznao moglo se pronaći u bezbroj živopisnih trgovačkih radnji u mletačkim ulicama ili na trgovima. Trgovci i poduzetnici s hrvatskoga prostora imali su ondje zapaženu ulogu, a zemljopisna bliskost dviju jadranskih obala, kao i činjenica da se najveći dio naše obale nalazio u sastavu Prejasne Republike, omogućili su da trgovačke veze budu još razgranatije i plodonosnije.

Bogatstvo, ugled i moć brojnih obitelji iz hrvatskih priobalnih gradova stoljećima se zasnivala na uspješnom i razgranatom pomorsko-trgovačkom poslovanju. Mnoge su od njih svoj uspon temeljile upravo na pomorskom poduzetništvu i trgovačkoj razmjeni s gradom na lagunama. Dubrovački pomorci pritom su imali posebno zapaženu ulogu, a njihovo je mjesto u povijesti hrvatskoga i europskoga brodarstva dobro poznato u historiografiji.² Manje je, međutim, proučavana i isticana uloga bokeljskih brodara u trgovačkoj razmjeni s preko-

² O dubrovačkim pomorsko-trgovačkim vezama s Italijom i Mlecima postoji opsežna literatura. Vidi, primjerice: B. Krekić, *Le relazioni tra Venezia, Ragusa e popolazioni serbo-croate*, u: "Venezia e il Levante fino al secolo XV" (a cura di A. Pertuzzi), sv. I, Firenze 1973., 389-401.; J. Lučić, *Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije u XIII. stoljeću*, "Pomorski zbornik", sv. 5, Zadar 1967., 355-379.; Ista, *Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Venecije u XIII. stoljeću*, *ibid.*, sv. 8, Zadar 1970., 569-595.; J. Luetić, *Brodarsko-trgovačke veze Dubrovnika i talijanskih gradova u Danteevo doba*, u: "Dante i slavenski svijet" (zbornik), sv. I, Zagreb 1984., 357-365.; B. Tenenti, *Venezia e il commercio raguseo delle carisee (1550 c. - 1620 c.)*, "Studi veneziani", sv. 17-18, Firenze 1975.-1976., 235-247.; Ista, *Ragusa e Venezia nell'Adriatico della seconda metà del Cinquecento*, *ibid.*, nova serija, sv. 4, Firenze 1980., str. 102-127.; S. Vekarić, *Naši jedrenjaci*, Split 1997.; Usporedi i građu N. Čolaka, *Hrvatski pomorski registri (Regesti marittimi croati)*, sv., I-II, Padova-Venezia 1985.-1993.

jadranskim lukama, poglavito s Mlecima. Iz bokeljskih gradova Kotor, Perasta, Prčanja, Dobrote, Risna, Stoliva i drugih manjih pomorskih središta, stoljećima su podizani naraštaji kapetanskih i brodarskih obitelji. Odvjetci obitelji Balović, Bolica, Bronza, Bujović, Dabinović, Đurović, Florio, Ivanović, Kamenarović, Lazzari, Luković, Radimiri, Smeća, Tripković, Verona, Visin, Zbutega, ali i brojnih drugih, nezaobilazna su imena hrvatske i europske pomorske prošlosti. Svojim su velikim gospodarskim mogućnostima, posredničkim vezama i društvenim statusom pridonosili ugledu hrvatskoga iseljništva u Mlecima, a rodnoj su domovini donosili blagostanje i pridonosili ostvarenju iznimnih kulturnih pothvata (gradnja crkava, samostana, izradba oltara, slika i predmeta umjetničkoga obrta).³

Bokeljskoj pomorskoj tradiciji nalikuje istarsko-kvarnerska sredina iz čijih su malih gradskih središta potekle iznimno djelatne i nadaleko poznate hrvatske i talijanske obitelji pomorskih kapetana i brodovlasnika. S Lošinja su to obitelji Antončić, Bačinić, Botterin, Budinić, Craglietto, Dundić, Gladulić, Kožulić, Martinolić, Petrina, Premuda, Radušić, Ragusin, Skopinić, Tarabochia, Vidulić i druge; sa Cresa su poznate obitelji Bajčić, Basadonna, Koljevina, Marčula i Velčić; iz Rovinja potječu Appollonio, Bartoli, Benussi, Bernardi, Bonivento, Davanzo, De Vescovi, Facchinetti, Kazanović, Quarantotto, Rossi, Sponza i druge, a iz Poreča Callegari, Vascotto i Zanetti.⁴

U historiografiji je dobro poznato i proučeno pomorstvo zadarskog otočnog niza, iz čijih su pomorskih središta stoljećima izrastale obitelji vrsnih kapetana i imućnih brodovlasnika. Sa otoka Silbe, primjerice, prednjačile su obitelji Bogdanić, Brnetić, Ferrara, Gasparović, Ivanušić i Scarpa, dok su sa Iža najpoznatiji pomorski rodovi bili Banići, Cvitanovići, Segarići, Stagličići i Sutlovići.⁵

Pelješko-stonsko primorje svojim su višestoljetnim, iznimnim gospodarskim djelovanjem uzduž brojnih svjetskih luka predstavljali kapetani, paruni brodova i pomorci iz obitelji Bizzaro, Bonfiol, Fisković, Franković, Kovačević, Krstelj, Ljubak, Matković, Orebić, Rusković, Šuljaga, Župa i drugi.⁶ Na poslijetku, u pomorsko-trgovačkoj razmjeni između istočne i zapadne jadranske obale važno su mjesto imale obitelji sa dalmatinskih otoka Visa (Grguri-

³ O bokeljsko-mletačkim pomorskim i trgovačkim vezama vidi, primjerice: M. Milošević, *Prilozi trgovačkim vezama bokeljskih pomoraca sa mletačkim tržištem*, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru (dalje: GPMK), sv. 4, Kotor 1955., 57-80.; Isti, *Nosioci pomorske privrede Perasta u prvoj polovini XVIII vijeka*, GPMK, sv. 7, Kotor 1958., 83-134.; Isti, *Nosioci pomorske privrede Dobrote prve polovine XVIII vijeka*, GPMK, sv. 8, Kotor 1959., 99-134.; *12 vjekova Bokeljske mornarice* (zbornik), Beograd 1972.; N. Čolak, *Hrvatski pomorski registri*, sv. I-II.

⁴ O kvarnerskom i istarskom pomorstvu vidi: N. Čolak, *Hrvatski pomorski registri*, sv. I-II; S. Vekarić, nav. dj.; G. Gerolami, *Lisola marinara*, Udine 1951.

⁵ N. Čolak, *Pomorstvo zadarske komune od dolaska Hrvata na Jadran do pada Mletačke Republike*, Pomorski zbornik povodom 20-godišnjice Dana mornarice i pomorstva Jugoslavije 1942.-1962., sv. II, Zagreb 1962., 1555.-1595.; Isti, *Hrvatski pomorski registri*, sv. I-II; P. Starešina, *Pomorstvo Silbe*, Zadar 1971.

⁶ N. Čolak, *Hrvatski pomorski registri*, sv. I-II; J. Luetić, *Pomorci i jedrenjaci Dubrovačke Republike*, Zagreb 1984.; S. Vekarić, nav. dj.

na, Mardešić, Marinković, Žuanić), Brača (Kalinić, Karmelić, Marinović, Plenković, Rendić, Rogačić) i Hvara (Botteri, Polovineo, Šepić).

Cjelovitiji pregled nazočnosti i djelovanja hrvatskih pomorskih poduzetnika u Mlecima iziskivao bi – s obzirom na izrazitu brojnost gradiva – izradbu zasebne opsežne monografije. Stoga je cilj ovoga priloga raščlamba opsegom suženog, ali sadržajem ne manje zanimljivog, problematskog pitanja u kojem se poglavito istražuju neki vidovi prisutnosti i djelovanja hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima. Izradba priloga zasnovana je poglavito na raščlambi odabrane izvorne građe iz mletačkog Državnog arhiva (*Archivio di Stato di Venezia*, dalje: ASV) – oporuka (*Notarile testamenti*, dalje: NT) i inventara (*Giudici di petizion. Inventari*) – koji poradi brojnosti i bogatstva svoga sadržaja pružaju zanimljivu i istraživačke pažnje vrijednu sliku o ovom zapaženom dijelu hrvatske iseljeničke skupine u gradu na lagunama. Osim navedene arhivske građe, u istraživanju su korištena i vrela pohranjena u današnjem sjedištu Bratovštine Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima (*Scuola dei SS. Giorgio e Trifone, Scuola degli Schiavoni, Scuola Dalmata*).

Tragom spomenute arhivske građe, u radu ću predstaviti temeljne sastavnice iz života i djelovanja hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima: učestalost i tijek njihovih prekojadranskih putovanja ili iseljavanja, način bilježenja u vrelima, gospodarske mogućnosti i društveni status, svakodnevni život, obiteljske i prijateljske veze, vjerski život i odnos s tamošnjim crkvenim ustanovama i duhovnim osobama, uključenost u život hrvatske iseljeničke skupine, veze s hrvatskom bratovštinom Sv. Jurja i Tripuna te oblike povezanosti s domovinom i matičnim krajem.

Vremenski okvir istraživanja

Vremenski okvir istraživanja problematike prisustva i djelovanja hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima obuhvaća širok raspon od XV. do XVIII. stoljeća s težištem na razdoblju tijekom kojega se odvijaju najsnažnija hrvatska prekojadranska iseljavanja (XV.-XVI. stoljeće). Stoga i najveći broj oporuka, kao temeljnog gradiva uporabljenog u ovom istraživanju, potječe iz toga doba, što ne pruža u potpuno točnu sliku o vremenu najintenzivnijeg prisustva hrvatskih kapetana i paruna u Mlecima. Potrebno je, naime, naglasiti kako je ovo zanimanje mnogo manje bilo podložno utjecaju i ovisnosti o konkretnim političkim i vojnim prilikama u domovini. Razlozi iseljavanja ili privremenog odlaska iz matičnih krajeva nisu, kada je riječ o ovoj skupini pomorskih djelatnika, uvjetovani izbjeglištvom ili prognaništvom, već poglavito gospodarskim interesima zbog kojih su Mleci samo jedno (često i najvažnije) u nizu odredišta u sklopu njihove opsežne i razgranate pomorsko-trgovačke djelatnosti. Doba najvećeg hrvatskog egzodusa (XV.-XVI. stoljeće) nije ujedno i razdoblje njihovih najučestalijih veza s Mlecima. Opsežnije i drugom vrstom vrela bolje potvrđeno djelovanje hrvatskih paruna i kapetana u gradu na lagunama zbiva se od druge polovice XVII. i tijekom XVIII. stoljeća,

kada svoj puni zamah dostiže bokeljsko i kvarnersko brodarstvo. Ukoliko razmotrimo razdoblje iz kojega potječe najveći broj sačuvanih inventara hrvatskih kapetana i paruna, tada je – u usporedbi s oporukama – slika bitno drukčija. Svi inventari potječu iz XVIII. stoljeća, to jest iz vremena najučestalije izraženog djelovanja hrvatskih pomoraca u Mlecima. Razlog tome je i priroda arhivskog fonda državne magistrature *Giudici di petizion*, u sklopu koje su vršeni popisi imovine preminulih osoba (inventari), čija se građa najvećim dijelom odnosi na XVIII. stoljeće. Uzevši u obzir prethodno navedene činjenice o stupnju sačuvanosti pojedinih arhivskih fondova važnih za proučavanje navedene problematike, možemo smatrati da upravo usporedno korištenje i raščlamba obaju arhivskih fondova (oporuka i inventara) omogućuje pronalaženje odgovora na pojedina istraživačka pitanja koja se odnose na prošlost hrvatskih brodarskih poduzetnika u Mlecima.

Način bilježenja u mletačkim vrelima

Najčešća oznaka za hrvatske pomorske poduzetnike u mletačkim vrelima jest naziv *padron* (*padronus*, *patron*, *patronus*), koja ujedno upućuje kako je riječ o vlasniku broda. Među raznim vrstama plovila koja se spominju pri označavanju paruna, prednjače opće oznake za brodove (*nave*), bez njihove detaljnije specifikacije. U primjerima koji sadrže točniju oznaku vrste broda izdvajaju se marcijana, grip i galiun. Osim oznake paruna brodova, vrela bilježe i zanimanja kapetana broda (*capitano*, *capitano*), kao i njima srodne zapovjednike plovila (*amiraglio*, *comitus gallere*) koja su (osim uobičajene trgovačke) imala i vojnu ulogu. Ukupno promatrajući način označavanja hrvatskih paruna i kapetana brodova u mletačkom gradivu, možemo primijetiti kako prednjače pomorski poduzetnici civilnog obilježja (vlasnici i zapovjednici trgovačkih lađa). Nasuprot njima, nekoliko malobrojnih primjera u kojima su zapovjednici broda opisani oznakama *amiraglio* ili *comitus*, upućuju kako je riječ o pomorcima koji su u određenim trenucima, kada je to državna potreba nalagala, djelovali i za potrebe mletačke ratne mornarice. Istraživačka pozornost ovoga rada bit će poglavito usmjerena na prvu skupinu hrvatskih paruna i kapetana.

Od Senja do Budve: podrijetlo hrvatskih paruna i kapetana

Zajednička raščlamba najčešće korištenih vrela (oporuka i inventara) pobliže nam otkriva matično podrijetlo hrvatskih pomorskih poduzetnika u Mlecima (vidi: *prilog 1*). Raščlamba je načinjena na osnovi onodobne razdiobe hrvatskih zemalja na područja pod mletačkom upravom (Mletačka Istra, Mletačka Dalmacija i Mletačka Albanija/Boka), Kraljevini Hrvatsku i neovisno područje Dubrovačke Republike. Prednjače kapetani i paruni podrijetlom iz mletačke prekojadranske stečevine Dalmacije (59 posto). Značajan udio u strukturi ove skupine hrvatskih pomoraca u Mlecima imaju Bokelji (28 posto), dok su ostala hrvatska po-

dručja zastupljena sa znatno manjim brojem primjera (Kraljevina Hrvatska i Dubrovačka Republika po 5 posto te pomorci poblizhe nepoznatog podrijetla 3 posto). Pozornosti je vrijedna i razdioba unutar navedenih hrvatskih krajeva. Iz dalmatinskog područja prednjače pomorci podrijetlom sa srednjodalmatinskih otoka Korčule i Hvara te s Kvarnerskog arhipelaga Cresa i Lošinja. Nešto je češći spomen kapetana i paruna iz Šibenika i Splita, dok su ostali dalmatinski otoci i gradovi spomenuti u pojedinačnim primjerima (Rab, Zadar, Trogir, Čiovo, Brač, Vis i dr.).

Drugo značajno središte pomorske djelatnosti na istočnojadranskoj obali zasigurno je Boka. Do XVII. stoljeća, kada se nevelika bokeljska naselja Perast, Prčanj i Dobrota nalaze pod kotorskom upravom, pretežit broj paruna i kapetana brodova u Mlecima čine Kotorani i Paštrovčani. Tek od kraja XVII. stoljeća, kada završetkom Morejskog rata (1684-1699) u Boki nestaje izravno osmanlijsko susjedstvo, gradovi Perast, Prčanj, Dobrota, Risan i Stoliv započinju izraziti gospodarski razvoj temeljen na razvijenom pomorsko-trgovačkom djelovanju diljem Sredozemlja. Vrhunac svog gospodarskog razvoja dostižu u XVIII. stoljeću, kada je i njihov spomen u Mlecima najučestaliji.

S područja neovisne Dubrovačke Republike prednjače kapetani i paruni iz pomorsko-trgovačkih središta duž poluotoka Pelješca te s otoka Šipana. Na posljetku, iz užeg hrvatskog područja, koji se nalazio u sastavu državne zajednice s Ugarskom odnosno Habsburškom Monarhijom, učestalošću spominjanja prednjače pomorski poduzetnici podrijetlom iz Rijeke i Senja.

Promatrajući u cjelini strukturu hrvatskih kapetana i paruna brodova u Mlecima u širokom vremenskom rasponu od XV. do XVIII. stoljeća, možemo primijetiti kako ona u velikoj mjeri odgovara zbirnoj razdiobi zavičajnog podrijetla hrvatskih prekojadranskih iseljenika u Mlecima. Stoga skupinu hrvatskih pomorskih poduzetnika – i pored njihove neredovitosti boravka u Mlecima – možemo u cijelosti smatrati dijelom hrvatskog prekojadranskog iseljništva.

Jedan od značajnih pokazatelja podrijetla i pripadnosti hrvatskih kapetana i paruna u Mlecima jesu njihova prezimena. Za razliku od većine ostalih pripadnika hrvatske iseljeničke zajednice u gradu na lagunama, naši paruni i kapetani vrlo su često u vrelima zabilježeni svojim prezimenima. Među brojnim konkretnim primjerima izdvajaju se odvjerci poznatih bokeljskih (poglavito peraških) brodarsko-trgovačkih obitelji (Bratica, Geričić, Miletić, Kamenarović), kao i lošinjsko-creske obitelji Petrina, Petrić, Rodinić, Rušić i Sušić.⁷ Od ostalih prezimena spomenutih u oporučnim spisima i inventarima potrebno je još izdvojiti brodar-

⁷ Primjerice: Capitano Mattia Bratiza condam Cristoforo de Perasto (ASV, NT, b. 1004, br. 140, 1677); capitano Zuane Camenarovich (NT, b. 146, br. 45, 1794); Piero Petrich da Lusin del condam Giacomo padron del galeon (NT, b. 1021, br. 538, 1616); Giacomo Rusich da Cherso condam Piero padron de navili (NT, b. 441, br. 472, 1565); Dominicus Martini de Rodinich de Cherso patronus navis (NT, b. 768, br. 123, 1555).

ske obitelji Orebić s Pelješca, Lozovine s Čiova, hvarske Fazaniće, trogirke Matkoviće, Žuaniće s Komiže te bračke Bokaniće.⁸ Iako oporuke i inventari zasigurno nisu jedini i najvažniji arhivski fondovi koji govore o hrvatskim pomorcima u Mlecima, već i ovaj vid iščitavanja njihove prisutnosti u gradu Sv. Marka nepobitno svjedoči o razvijenoj brodarskoj tradiciji hrvatskih obalnih i otočnih središta tijekom prošlih vijekova.

»Contrade del sestiere Castello«: mjesta stanovanja

U uvodnom je dijelu naglašeno kako hrvatske parune i kapetane ne možemo u cijelosti smatrati trajno iseljenim dijelom naše nacionalne skupine u Mlecima. Njihov boravak u gradu na lagunama često je privremen i poglavito uvjetovan potrebama poduzetničkog djelovanja.⁹ Mnogi od njih stoga u Mlecima borave kraće ili duže vrijeme (ovisno o poslovnim potrebama i interesima), najčešće se nakon nekog vremena vraćaju u domovinu i ondje provode posljednje godine svoga života. Ipak, učestalost pomorsko-trgovačke komunikacije između dviju jadranskih obala te Mleci kao jedno od poslovno najzahvalnijih odredišta ove skupine pomoraca, razlozi su zbog kojih relativno veliki broj naših pomoraca, paruna i kapetana trajno (ili na veći broj godina) nalazi mjesto svojega obitavanja u glavnome gradu Serenissime. Mjesta njihovoga stanovanja unutar pojedinih gradskih predjela (*sestiere*) ili župa (*contrada, confinio*) zorno su svjedočanstvo o potpunoj integriranosti ove (polu)iseljeničke skupine u Mlecima (vidi: *prilog 2*). Središnje mjesto njihova obitavanja (o čemu govore brojidbeni pokazatelji dobiveni na osnovi raščlambe oporuka i inventara) jest istočni gradski predjel Castello – stoljećima središnja zona okupljanja, života i djelovanja pretežitog dijela hrvatske nacionalne skupine.¹⁰ Unutar Castella izrazitu prevagu ima najveća župa S. Pietro di Castello (69, 23 posto od pomoraca koji obitavaju u predjelu Castello), koja je poput predjela

⁸ Vincenzo Orebić condam Zuane da Sabbioncello (ASV, NT, b. 1131, br. 203, 1698); Perina relicta condam ser Andree fu ser Thomasii Losovina de Insula Bue teritorii Tragurii olim patroni marciliane (NT, b. 647, br. 685, 1564); Piero de Liesina fu del missier Marin Fazanich al presente padron de la nave (NT, b. 1192, br. 533, 1566); Antonio Matcovich da Traù condam Zuane padron de barca (NT, b. 215, br. 33, 1646); Padron Luca Usuanovich detto Bratine condam Michiel (NT, b. 20, br. 270, 1765); Nicolò Bokanich della Brazza era padron del vasello de missier Mattio Pinosich della Brazza (NT, b. 1057, br. 74, 1629).

⁹ Tako je, primjerice, Damjan pok. Alegreta iz Paštovića u izvoru izričito naveden kao *habitor Sybenici* te se u Mlecima nalazi samo privremeno. Oporuku piše u trenutku bolesti, smješten u kući udovice Bernardine Bunchiella (ASV, NT, b. 1084, br. 208, 1505). Slične primjere izričitog naglašavanja privremenog boravka u Mlecima bilježimo u slučaju paruna Frane pok. Antuna iz Korčule koji oporuku sastavlja *per andar in viazo di Cipro* (NT, b. 847, br. 291, 1564). Mletke napušta i hvarski parun Nikoleta Stipoević pok. Jurja *per andar al viazo con la nave del missier Alessandro Bon* (NT, b. 605, br. 159, 1554).

¹⁰ U župama Castella obitava (privremeno ili trajno) čak 85 posto hrvatskih pomorskih poduzetnika. Neveliki postotci otpadaju na središnji gradski predjel S. Marco (6 posto) i Dorsoduro (6 posto), dok u Cannaregiu obitava tek 3 posto paruna i kapetana sa istočnojadranske obale. U ostalim gradskim predjelima (S. Croce, S. Polo) – tijekom prošlosti najmanje zapaženim po mjestu useljavanja Hrvata – ova skupina naših iseljenika nije zabilježena.

po kojemu nosi ime, u prošlosti slovila za jezgru naseljavanja i djelovanja hrvatske zajednice. Od ostalih tamošnjih župa nešto se učestalije spominju S. Giovanni in Bragora i S. Martino, dok su župe S. Giovanni Novo, S. Provolo i S. Trinita zastupljene s pokojim primjerom.

Župa S. Pietro di Castello središnji je prostor boravka hrvatskih iseljenika u Mlecima. Tamošnja četvrt, smještena u neposrednoj blizini bivšeg samostana S. Domenico i crkve S. Iseppo, i danas čuva toponomastičke biljege svojih drevnih hrvatskih žitelja. Osim ulica i prolaza koji uopćenim imenom podsjećaju na hrvatsku zajednicu (*Calle* i *Corte Schiavona*), nekoliko usporednih uličica na samom rubu gradske četvrti, upozoravaju da su njihovi davni žitelji bili ugledni pripadnici hrvatske zajednice koji su ovim ulicama, trgovima i prolazima svoja imena ostavili u trajno naslijeđe.¹¹ Osim "Pelješkog" i "Šoltanskog" trga (*Corte Sabbioncella*, *Corte Solta*), u istom usporednom nizu nevelikih uličica koje su nekada imale funkciju manjih trgova okruženih zgradama, nalazi se i *Corte Piero di Lesina*,¹² prozvan prema hvarskom iseljeniku Petru Fazaniću, uglednom članu hrvatske zajednice u Mlecima u XVI. stoljeću. Petar, sin Marinov, odvjetao je hvarske plemićke obitelji Fazanić (*Fasaneo*), koji je poduzetničkim poslovanjem (trgovina, brodarstvo) stekao izniman i većini naših doseljenika nedostižan novčani kapital i nekretnine. U ovom dijelu Castella, u župama S. Giuseppe i S. Antonin, Petar Fazanić posjedovao je sredinom i u drugoj polovici XVI. stoljeća tri kuće (u jednoj je živio s deseteročlanom obitelji, a druge dvije davao je u najam). Na osnovi Petrove oporuke iz 12. V. 1566. godine saznajemo za članove obitelji (sin Šimun, kći Deodata,¹³ brat Matija i sestra Lucija), golemu imovinu koju je posjedovao u Mlecima i u rodnom kraju (Hvar, Stari Grad, Vis) te opsežnost njegovih razgranatih trgovačkih poslova.¹⁴ Trg nazvan po uglednom hvarskom poduzetniku spominje se u temeljnim katastarskim popisima Grada (popisi nastali 1661., 1712., i 1740. god.), pri čemu se kao tamošnji žitelji spominju i brojni hrvatski iseljenici.¹⁵

Raščlamba mjesta stanovanja hrvatskih pomorskih poduzetnika u Mlecima nepobitno potvrđuje predjel Castello kao središnju zonu njihovog obitavanja u novoj sredini. Kako župe Castella (poglavito župa S. Pietro di Castello) imaju izrazitu prevagu u strukturi obita-

¹¹ Vidi podrobnije: *Od hrvatske obale do dubrovačke ulice: hrvatski prinosi mletačkoj toponomastici*, Kolo. Časopis Matice hrvatske, god. VIII, br. 4, zima 1998., 57-76. (dalje: Čoralić 1998).

¹² G. Tassini, *Curiosità veneziane, ovvero origini delle denominazioni stradali*, Venezia 1990., 499.; Čoralić 1998, 62-63.

¹³ Petrova kći Deodata spominje se kao redovnica samostana S. Giuseppe di Castello (od 1553.). U literaturi je poznat proces u kojem je Deodata mletačkom patrijarhu i magistraturi *Provveditori sopra Monasterii* tužila tadašnju predstojnicu samostana Ciprianu Morosini zbog njezinih navodnih skandaloznih veza s ispovjednikom (L. Menetto - G. Zennaro, *Storia del malcostume a Venezia nei secoli XVI e XVII*, Abano Terme 1987., 205-207).

¹⁴ ASV, NT, b. 1192, br. 533, 1566.

¹⁵ ASV, X *Savi sopra alle Decime in Rialto. Catastico*, b. 420 (sestiere Castello), fasc. XII (S. Pietro di Castello), str. 247, 248; b. 428 (sestiere Castello), fasc. XII (S. Pietro di Castello), str. 84; b. 435 (sestiere Castello), fasc. XII (S. Pietro di Castello), str. 50.

vanja hrvatskih prekojadranskih useljenika u gradu na lagunama, možemo zaključiti da se i prema ovoj sastavnici paruni i kapetani brodova podrijetlom s istočnojadranske obale u cijelosti uklapaju u život hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima.

Život sa sunarodnjacima: obitelj, prijateljstva i poslovne veze

Temeljne krugove svakodnevija hrvatskih pomorskih poduzetnika u gradu na lagunama, poglavito onih koji su ondje bili trajno nastanjeni – činile su njihove obitelji, rodbina, prijatelji i znanci. Iščitavanje oporučnih podataka, kao glavnog vrela za odgovor na ovo istraživačko pitanje, pokazuje kako se većina hrvatskih paruna i kapetana nalazila u braku (razlog tome je i pisanje oporuka u zrelijoj ili starijoj životnoj dobi). Podaci o podrijetlu njihovih supruga najčešće su vrlo oskudni te ga najčešće nije moguće podrobnije utvrditi. Ipak, pouzdajući se u rezultate raščlambe bračnog statusa ostalih pripadnika hrvatske zajednice u Mlecima, među kojima je zapažen primjetan broj brakova sa sunarodnjakinjama/sunarodnjacima, možemo pretpostaviti da su supruge nemalog broja naših paruna i kapetana bile podrijetlom s istočnojadranske obale.

Oporučne odredbe i legati ove skupine hrvatskih pomoraca upućeni članovima najbliže obitelji ne pokazuju bitnija odstupanja u odnosu na istovrsne pokazatelje izražene prigodom izricanja posljednje volje ostalih pripadnika naše iseljeničke zajednice. Supruge (često uz odredbu obdržavanja udovištva) i djeca (poglavito sinovi) najčešći su izvršitelji posljednjih oporučiteljevih odredbi te ujedno i glavni nasljednici njihovih sveukupnih dobara. Dodatnim oporučnim odredbama suprugama se jamči iznos njihova miraza, dok se neudatim kćerima unaprijed određuju novčane svote ili predmeti koje će one kao miraz ponijeti u svoj brak. Članovima obitelji namjenjuju se određene novčane svote, pojedini predmeti iz oporučiteljeve pokretne imovine, ali i nekretnine (kuće, tereni) stečeni višegodišnjim ulaganjem kapitala u stabilan posjed u Mlecima ili njihovoj okolini. U pravilu je riječ o većim novčanim svotama te brojnijim i vrjednijim predmetima, što upućuje da ovu skupinu oporučitelja možemo smatrati gospodarski imućnijim dijelom hrvatske prekojadranske zajednice.¹⁶

Iznimno velika i učestala uključenost sunarodnjaka u oporuke hrvatskih kapetana i paruna dodatno je svjedočanstvo o prisutnosti pomorskih poduzetnika u životnom svakodneviju naše nacionalne skupine u gradu na lagunama. Hrvatski iseljenici iz raznih krajeva

¹⁶ O imućnom statusu većine pomorskih poduzetnika svjedoče podrobni legati u njihovim oporukama. Tako, primjerice, Jakov Rušić s Cresa ostavlja supruzi Korneliji 50 dukata (uz 200 dukata njezinog miraza), naglašavajući pritom da joj ukoliko ne bude obdržavala udovištvo pripada samo iznos miraza. Kćeri Lauri ostavlja za miraz znatnu svotu od 300 dukata (ASV, NT, b. 441, br. 472, 1565). Jakovov bivši sumještanin, parun Dominik Rodinić, svojim kćerima također dariva znatne novčane iznose: Vicenzi namjenjuje 500, a Katarini 100 dukata (povrh već isplaćenog miraza). (NT, b. 768, br. 123, 1555).

i gradova susreću se u njihovim oporukama kao izvršitelji, svjedoci prilikom sastavljanja i ovjere oporuka, obdarenici dijelom oporučiteljeve imovine te kao poslovni sudrugovi od kojih se vrše određena potraživanja ili naplate. Izražena povezanost između pomorskih poduzetnika i ostalih pripadnika naše nacionalne zajednice jedna je od najznačajnijih i vrelima najpotvrđenijih sastavnica iz životnog svakodnevlja hrvatskih kapetana i paruna u Mlecima. Niz konkretnih primjera, kojima je poradi njihove važnosti potrebno posvetiti nešto više pozornosti, to zorno potvrđuju. Najveći broj primjera zastupljenosti pripadnika hrvatske iseljeničke zajednice u oporukama naših kapetana i paruna sadržan je u odredbama o imenovanju izvršitelja oporuka. Tako je trgovac-sitničar (*bazarioto*) Luka iz Paštovića jedina osoba bliskog povjerenja svoga sunarodnjaka, paštrovskog paruna Damjana pok. Alegreta, dok je splitski patricij Baptista de Terzaro jedini izvršitelj oporuke paruna Frane Rachenullija iz Splita.¹⁷ U oporuci peraškog kapetana Matije Bratice imenovana su čak četiri izvršitelja. Prvi od njih je oporučiteljev šogor Ivan pok. Tripuna, kojem se izričito povjerava skrb o Matijinoj najbližoj obitelji. Ostali izvršitelji su Matijini sunarodnjaci i bivši sumještani, odvjetci istaknutih peraških brodarskih rodova: Ivan i Krsto Mazarović te Vicko Krušala.¹⁸ Peraški parun Šimun Franičević jedan je od izvršitelja oporuke šibenskoga kapetana Ivana Blagonića pok. Bartola; istu je dužnost u oporuci bračkog paruna Nikole Bokanića obnašao njegov sumještani Juraj Ivelić, dok je Jakov Vidović spomenut kao jedini izvršitelj oporučnih legata Crešanina Jakova Rusića.¹⁹

Učestalost spominjanja hrvatskih iseljenika primjetna je i u dijelu oporuke koji sadrži potpise i ovjere nazočnih svjedoka. Najveći broj svjedoka-sunarodnjaka bilježi oporuka Splićanina Frane Rachenullija. Osim već spomenutog Baptiste de Terzaro (navedenog u svojstvu izvršitelja oporuke), Rachenullijevoj oporuci svjedoče i Šibenčani Šimun pok. Pavla i Mihovil pok. Luke, Nikola pok. Donata iz Zadra, Martin pok. Petra iz Splita i Jakov pok. Rade iz Skradina.²⁰ Peraški sunarodnjaci Josip Petrović pok. Petra i Nikola Burović pok. Tripuna svjedoče oporuci paruna Matije Bratice, dok je Ivan Banović jedan od svjedoka u posljednjim odredbama šibenskog kapetana Ivana Blagonića.²¹ Na posljetku, dvojica su trogirskih uglednika (patricij i kanonik Jeronim Andreis i doktor prava Marin Statileo) potpisani kao svjedoci u oporuci trogirskog paruna Antuna Matkovića.²²

Jedan od najizrazitijih vidova međusobne komunikacije unutar hrvatske iseljeničke zajednice iskazan je u oporukama kroz podatke o ostvarenim poslovnim poduhvatima,

¹⁷ ASV, NT, b. 1084, br. 208, 1505; NT, b. 465, br. 81, 1502.

¹⁸ ASV, NT, b. 1004, br. 140, 1677.

¹⁹ ASV, NT, b. 109, br. 141, 1695; NT, b. 1057, br. 74, 1629; NT, b. 478, br. 273, 1562.

²⁰ ASV, NT, b. 465, br. 81, 1502.

²¹ ASV, NT, b. 1004, br. 140, 1677; NT, b. 109, br. 141, 1695.

²² ASV, NT, b. 215, br. 33, 1646.

novčanim potraživanjima, kreditima, naplatama i dugovanjima. Takvi podaci svjedoče i o izrazitoj gospodarskoj dinamici paruna i kapetana te se prema toj sastavnici ova skupina naših iseljenika izdvaja od prosječnog i brojčano pretežitog dijela hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima. Brojnost i raznovrsnost poslovnog djelovanja pomorskih poduzetnika zorno potkrepljuju njihovi učestali oporučni navodi. Tako, primjerice, paštrovski parun (nastanjen u Šibeniku) Damjan Alegretov nabraja niz osoba s kojima je za života ostvarivao učestale poslovne veze. Izvršiteljima oporuke nalaže da nakon njegove smrti podmire dugove prema Šibenčanima Martinu Nigru, Krsti Butrišiću, Mihovilu i Bernardinu Šibenčaninu. Spominje i svoj udio (polovica) u jednom brodu koji je kupio zajedno s zadarskim poduzetnikom Šimunom te navodi da je spis koji potvrđuje njegova prava pohranjen u zadarskoj općinskoj kancelariji.²³ Manja dugovanja prema svojim bivšim sunarodnjacima iskazuje i parun Frane Rachenulli iz Splita te će nakon njegove smrti izvršitelji oporuke isporučiti Vuku (Lupus) Grgurovom 4 galona vina, a Matiji Petrovom (također Splicićaninu) 10 malih libara.²⁴ Opsežna su i novčarsko-trgovačka poslovanja kapetana Matije Bratice iz Perasta. Izrijekom navodi kako je u Mlecima imao u svojem vlasništvu trgovinu sirom te od prihoda ostvarenim njezinim radom treba dobiti 310 cekina od svoga rođaka i poslovnog sudruga Ivana Mazarovića. Dužan je 50 cekina Vicku Bujoviću te istu svotu supruzi Matije Jakovljevog. Poslujući (trgovina suknom i sirom) u ime sunarodnjaka Nikole Vukičevića ostao mu je dužan deset cekina te svoje izvršitelje obvezuje da isplate taj, kao i prethodno navedene dugove.²⁵ Spominjući svoje dugove prema Magdaleni Tudorovoj iz Trogira, parun Antun Matković dariva istoj pravo na polovicu njegove barke. Manje poslovne veze Antun je imao i s mornarom Markom Raininom, koji mu je ostao dužan 50 srebrenih škuda. Isto tako se mora potraživati i novčani iznos od Trogiranina Nadalina Giordanija, tada krojačkog majstora u Mlecima, ali se u ovom oporučnom navodu ne precizira visina posuđene svote.²⁶ Bračanin Nikola Bokanić spominje se kao parun broda koji je bio u vlasništvu (ili suvlasništvu) bračkog poduzetnika Matije Pinošića. Tijekom zajedničkih poslovnih poduhvata Pinošić i njegovi mornari ostali su oporučitelju dužni 50 dukata, koje su dužni naplatiti i putem legata raspodijeliti Bokanićevi izvršitelji. Kako ne bi ostao dužan stanovniku Splita Ivanu Rosolju (*Rossogli*) neveliku svotu od 30 lira, Nikola određuje da supruga proda zalihe vina i od stečenog prihoda naplati potraživanje.²⁷

Prethodni podaci tek su isječak iz sadržajem bogatih navoda koji posvjedočuju intenzivnost prijateljske i poslovne komunikacije između pripadnika hrvatske iseljeničke zajed-

²³ ASV, NT, b. 1084, br. 208, 1505.

²⁴ ASV, NT, b. 465, br. 81, 1502.

²⁵ ASV, NT, b. 1004, br. 140, 1677.

²⁶ ASV, NT, b. 215, br. 33, 1646.

²⁷ ASV, NT, b. 1057, br. 74, 1629.

nice u Mlecima. Hrvatski paruni i kapetani, iako često nisu stalni žitelji grada na lagunama, svojom su učestalom povezanošću s ostalim sunarodnjacima, vrijedan dokaz o duboko prožetom osjećaju zajedništva i jedinstvenosti naših iseljenika od Istre do Boke.

Crkve, samostani, bratovštine, hospitali i duhovne osobe: vjerski život

Iako često tek privremeno nastanjeni u Mlecima, hrvatski kapetani i paruni brodova svojim su se vjerskim životom, kao i odnosom spram tamošnjih crkvenih ustanova i duhovnih osoba, u cijelosti slijedili uobičajene i svim onovremenim katoličkim žiteljima grada na lagunama svojstvene običaje. Podaci o tome sadržani su u dijelu njihovih oporuka koji govore o odabiru posljednjeg počivališta, vrstama i broju misa zadušnica, svećenicima koji obavljaju službu Božju pri posljednjem ispraćaju, zavjetima hodočašća te darivanju crkvenih ustanova i konkretnih duhovnih osoba. Podaci o odabiru mjesta pokopa u grobnicama mletačkih crkava sadržani su isključivo u oporukama onih kapetana i paruna koji su bili trajno (ili dugi niz godina) nastanjeni u Mlecima. Sukladno predjelu njihova prebivanja (Castello), grobnice u tamošnjim župama najčešće su mjesto koje naši oporučitelji odabiru za svoje posljednje počivalište. Prednjače grobnice u franjevačkoj crkvi S. Francesco della Vigna, a u više se pojedinačnih primjera spominju i druge značajne i uz povijest hrvatskoga iseljništva učestalo vezane crkve predjela Castello (S. Antonio, S. Domenico, S. Giovanni in Bragora, S. Martino, S. Pietro di Castello i dr.).²⁸ Crkve odabrane za pokop oporučitelja najčešće su i mjesto održavanja misa zadušnica u spomen na pokojnika i njegove pretke, pri čemu se katkada izrijekom određuje novčana svota koja će se dotičnoj crkvenoj ustanovi darovati za pogrebne troškove (*pro sepultura*) i služenje misa. Iako ne toliko učestalo kao u primjeru drugih hrvatskih iseljenika, u oporukama kapetana i paruna bilježimo i njihove odredbe kojima se jedna ili više povjerljivih osoba upućuje na hodočasničko putovanje u neko od glasovitih talijanskih vjerničkih stjecišta (Asiz, Loreto, Rim).²⁹ Odredbe koje se odnose na darivanje vjerskih ustanova u Mlecima također bitnije ne odudaraju od uobičajenih želja većine hrvatskih prekojadranskih iseljenika. Najčešće se stoga obdaruju crkve i samostani smješteni u neposrednoj blizini prebivanja oporučitelja (Castello), a učestalošću spominjanja nešto se

²⁸ Primjerice: Damianus condam Allegretti de Pastrovichio patron navigi: Corpus meus sepeliri volo in una archa ad ecclesia S. Martini (ASV, NT, b. 1084, br. 208, 1505); Stephanus Pastrovichio condam Alexi patronis navis: Item lasso per mia sepultura chiesa S. Pietro di Castello (NT, b. 927, br. 72, 1534); Capitano Zuane Blagonich condam Bartolomeo de Sebenico: ... sepolto nella chiesa di S. Giovanni in Bragora (NT, b. 109, br. 141, 1695).

²⁹ Primjerice: Damianus de Pastrovichio condam Radi comitus gallere: Item volo mitatur una persona ad S. Mariam de Loreto pro anima mea (ASV, NT, b. 1084, br. 204, 1508); Martinus condam Georgii de Jadra comitus galearum: Item mitatur tre persone ad Romam et Asisum per anima mea (NT, b. 959, br. 482, 1500).

više izdvajaju crkve i samostani S. Domenico, S. Daniele, S. Francesco della Vigna, S. Iseppo i S. Antonio. Njima se, u skladu su gospodarskim mogućnostima oporučitelja (koje su u ovim primjerima nešto veće od uobičajenog prosjeka) najčešće dariva određena novčana svota ili poneki predmet iz oporučiteljeve pokretne imovine.³⁰ Slični pokazatelji zabilježeni su i u primjeru darivanja mletačkih bratovština. Najčešće je riječ o bratimskim udrugama ustrojenim prema njihovoj teritorijalnoj (župnoj) pripadnosti te iz toga razloga prednjače bratovštine smještene u crkvama predjela Castello. Osim navedenih, u oporukama hrvatskih paruna i kapetana spominju se i obdaruju neke poznatije i članstvom "elitnije" mletačke udruge (Velika bratovština / Scuola grande S. Marco, S. Fantino).³¹ Kada je riječ o mletačkim hospitalima, hrvatski pomorski poduzetnici poglavito spominju i dijelom svoje imovine obdaruju najpoznatije i u svim oporukama najčešće prisutne ustanove karitativnog obilježja (Madonna della Pietà, SS. Giovanni e Paolo, degli Incurabili, S. Antonio). Iako rjeđe, u oporukama su katkada zabilježeni i navodi kojima se *pro piae causae* dariva najsiromašniji sloj mletačkog društva (*poveri*).³²

U sklopu spominjanja i obdarivanja mletačkih vjerskih ustanova važno mjesto pripada i tamošnjim duhovnim osobama. Svećenici mletačkih župnih crkava i redovnici tamošnjih samostana spominju se u oporučnim odredbama hrvatskih paruna i kapetana brodova kao izvršitelji posljednje oporučiteljeve želje, svjedoci pri ovjeri oporučnog spisa te kao obdarenici dijelom njihove imovine. Prednjače duhovne osobe koje svoju svećeničku službu obnašaju u nekoj od crkava u predjelu Castello (izrijeком se spominju svećenici crkava S. Giovanni in Bragora, S. Iseppo, S. Martino, S. Pietro di Castello i dr.), a vrijedno je spomenuti da je među njima bilježe i svećenici hrvatskoga podrijetla, privremeno ili trajno nastanjeni u gradu na lagunama. Njima se, u znak višegodišnjeg prijateljstva i kao nadoknada za vršenje službe Božje prigodom pogreba, dariva dio oporučiteljeve imovine (poglavito novčane svote).³³

³⁰ Primjerice: Martinus condam Georgii de Jadra comitus galearum: Item dimitto monasterio S. Dominici ducati 20. Item dimitto monasterio S. Danieli ducati 20 (ASV, NT, b. 959, br. 482, 1500); Damianus de Pastrovichio condam Radi comitus gallere: Item dimitto ecclesie S. Marie de Grazia unum tapetum (NT, b. 1084, br. 204, 1508).

³¹ Primjerice: Damianus de Pastrovichio condam Radi comitus gallere: Item dimitto S. Marie ecclesia S. Fantini unus ex meis 5 tapetis pro anima mea. Scuola ad S. Antonio dimitto ducatos duos (ASV, NT, b. 1084, br. 204, 1508); Stephanus Pastrovichio condam Alexii patronis navis: Item a mia scuola de battuti de S. Marco ducati 5 (NT, b. 927, br. 72, 1534).

³² Primjerice: Nicolò condam Zuane Susanich padron de nave: Lasso un ducato al hospedal S. Zuane Polo. Lasso un ducato al hospedal Pietà (ASV, NT, b. 478, br. 420, 1567); Damianus de Pastrovichio condam Radi comitus gallere: Item dimitto ducatum unum hospedali S. Antonii. Item dimitto ducatum unum hospitali Pietatis (NT, b. 1084, br. 204, 1508); Giacomo Russich fu Piero da Cherso patron de navili: Dimitto hospedale degli Incurabili ducati 2 (NT, b. 478, br. 273, 1562); Damianus condam Allegretti de Pastrovichio patron navigi: Residuum predictae bone mee dispensare pro anima mea (NT, b. 1084, br. 208, 1505).

³³ Antonius condam Michaelis de Curzola patronus navis: Item lasso che mi siano dite per l'anima mea messe 50 per prete Dominigho de Antivari mio confessor al qual lasso ducati 2 (ASV, NT, b. 927, br. 1,

Gospodarske mogućnosti i oblici poslovanja

Hrvatski kapetani i paruni brodova pripadali su u elitniji, gospodarski imućniji dio našega prekojadranskog iseljništva. Njihovo poduzetničko djelovanje obuhvaćalo je sve značajnije luke i gradove diljem jadranskog i sredozemnog priobalja, pri čemu su – u sklopu njihovoga razgranatog pomorsko-trgovačkog djelovanja – Mleci imali posebno zapaženo mjesto. Oporuke i inventari ove skupine hrvatskih pomorskih poduzetnika stoga su prvorazredan izvor o opsegu, značaju i dometima njihova poslovanja, poslovnim sudrugovima i kapitalu, ali i o materijalnoj kulturi i društvenom statusu koji je u velikoj mjeri bio određen stupnjem njihove imućnosti. Dio opsežnog poduzetničkog djelovanja naših kapetana i paruna predstavljen je prethodno u sklopu razmatranja oblika poslovanja unutar pripadnika hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima. U ovom će poglavlju stoga biti isključivo riječ o njihovom novčanom kapitalu i trgovačkom poslovanju s Mlečanima i drugim stranim poduzetnicima u gradu na lagunama, kao i o njihovim nekretninama (kuće, tereni, posjedi) stečenim izvan domovine (u Mlecima ili u drugim dijelovima Italije).

Oporučni navodi ukazuju na iznimno velike gospodarske mogućnosti hrvatskih kapetana i paruna. Novčani iznosi koji se podjeljuju članovima obitelji i rodbine, prijateljima i duhovnim osobama te vjerskim ustanovama u Mlecima i domovini, iznimno su veliki i zasigurno u velikoj mjeri odskaču od prosjeka većine ostalih pripadnika hrvatske iseljeničke zajednice. Jednako tako, mirazi koji su pripadali njihovim suprugama svojim iznosom i vrijednostima upućuju kako su kapetani i paruni sklapali brakove s kćerima iz uglednijih domaćih ili talijanskih (mletačkih) obitelji te su se i prema ovoj sastavnici smatrali elitnijim dijelom zajednice. Znatne novčane svote, iskazane putem razdiobe legata, sadrže oporuke creskih paruna Jakova Rušića i Dominika Rodinića (preko 1000 dukata ukupnih iznosa koji se oporučno darivaju).³⁴ Miraz Donate, supruge lošinjskog pomorskog poduzetnika Petra Petrića iznosio je znatnih 300 dukata, dok je svota od 1500 dukata miraza koji je u brak s komiškim parunom Lukom Žuanićem donijela njegova supruga Perina Grison, dovoljno očit pokazatelj imućnosti ove obitelji.³⁵ Brojne članove najbliže obitelji i rodbine podrobno nabraja u svojim oporučnim iskazima hvarski parun Petar Fazanić. Njima se, u znak višegodišnje privrženosti i odanosti te kao naknada za miraz neudatim djevokama iz roda Fazanić, darivaju svote koje zajedno iznose više od 1000 dukata.³⁶

1533); Antonio Matcovich da Traù condan Zuane padron de barca: Voglio che da tratto tutte le spese che sarrano occorse nella mia infermita e sepoltura quello che avanzera sia diviso per mità tra signora donna Madalena mia madre et il reverendo don Andrea Grugia sacerdote de Traù ... e della mità di quello scodera diga tante messe e l'altra mità sia sua con obbligo di pregar Dio per l'anima mia havendo obligo di pagar i miei debiti (NT, b. 215, br. 33, 1646).

³⁴ ASV, NT, b. 478, br. 273, 1562; NT, b. 768, br. 123, 1555.

³⁵ ASV, NT, b. 1021, br. 538, 1616; NT, b. 20, br. 270, 1765.

Oporuke nekolicine hrvatskih pomorskih poduzetnika otkrivaju dio njihovih opsežnih trgovačkih poslova koje su tijekom svojega života imali s istovrsnim poduzetnicima iz raznih dijelova Europe (napose s Mlečanima). Tako paštrovski parun Damjan Alegretov, u trenutku pisanja oporuke žitelj Šibenika, spominje niz manjih ili opsežnijih novčanih poslovanja (krediti, potraživanja, zalaganja imovine) s mletačkim građanima raznih profesionalnih djelatnosti. Posebno naglašava svoj udio u trgovačkom poslovanju (trgovina žitom) s Nikolom Ulcinjaninom i Pavlom Turčinom (Turcho), od kojih potražuje svoj dio stečenog dobitka.³⁷ Opsežnu trgovinu sirom između dviju jadranskih obala razvio je (najviše u sklopu poslovanja s sunarodnjacima) kapetan Matija Bratica iz Perasta, dok je niz njemačkih, nizozemskih i mletačkih trgovaca spomenuto u oporučnim odredbama imućnog pelješkog brodarar i poduzetnika Vicka Orebića, vlasnika dva trgovačka plovila (gripa) u ukupnoj vrijednosti od 715 cekina.³⁸ Na posljetku, tragove zasigurno opsežnijega i raznovrsnijeg trgovačkog poslovanja otkrivaju nam i sažeti navodi oporuke bračkog paruna Nikole Bokanića, koji svojim izvršiteljima ostavlja u obvezu naplatu dugova od milanskih i mletačkih trgovaca. Riječ je o trgovini voskom i poljoprivrednim proizvodima dalmatinskog otočja i priobalja (voće), ali nam, na žalost, nije poznata ukupna svota koja se ovom prilikom potražuje.³⁹

Hrvatski trgovci i paruni nastanjeni u Mlecima često su ondje stjecali (katkada i nasljedstvom ili mirazom svojih supruga) i posjedovali nekretnine. Najčešće je riječ o kućama i terenima u samim Mlecima (poglavito u četvrtima predjela Castello), a tek iznimno o zemljišnim posjedima izvan užeg gradskog okružja. Tako, primjerice, korčulanski parun Nikola Antunov posjeduje katnicu (u kojoj trenutno stanuje) u užoj jezgri naseljavanja pripadnika hrvatske nacionalne skupine u Mlecima (predjel Castello, župa S. Pietro di Castello), smještenoj uz Rio S. Domenico (neposredno uz niz usporednih trgova/ulica koje svoja imena duguju hrvatskim useljenicima).⁴⁰ Kuću u predjelu Castello posjeduje imućni Pelješanin Vicko Orebić te jednu polovicu ostavlja supruzi, a drugi sinu Matiji.⁴¹ Vlasništvo nad kućom uz samostan S. Iseppo u predjelu Castello (u neposrednom susjedstvu Rio S. Domenico) iskazuje u svojoj oporuci Perina, udovica čiovskog paruna Andrije Lozovine te jednu polovicu zgrade namjenjuje sinu Frani, a drugu redovnicima spomenutog samostana S. Iseppo.⁴² Na posljetku, spomen posjeda (kuća i vinograd) u Lombardiji zabilježen je u oporuci Katarine,

³⁶ ASV, NT, b. 1192, br. 533, 1566.

³⁷ ASV, NT, b. 1084, br. 208, 1505.

³⁸ ASV, NT, b. 1004, br. 140, 1677; NT, b. 1131, br. 203, 1698.

³⁹ ASV, NT, b. 1057, br. 74, 1629.

⁴⁰ ASV, NT, b. 665, br. 336, 1569. Kuću u tamošnjem *Corte Piero di Lesina* posjedovao je hvarski useljenik Petar Fazanić, o čemu je već bilo riječi u prethodnim poglavljima.

⁴¹ ASV, NT, b. 1131, br. 203, 1698.

⁴² ASV, NT, b. 647, br. 685, 1564..

udovice korčulanskog paruna Antuna Polovog. Posjed je vjerojatno stečen Katarininim nasljeđivanjem ili mirazom, a oporučiteljica ga dariva svojoj znanici (ili rođakinji) Boni.⁴³

Inventari hrvatskih paruna i kapetana, nastali i pohranjeni u mletačkom Državnom arhivu, izravna su potvrda i svjedočanstvo o njihovoj pokretnoj i nepokretnoj imovini. Raščlamba sadržaja inventara otkriva nam gospodarski status (imućnost) oporučitelja, materijalnu kulturu i način života, sklonosti i svakodnevne navike ove skupine hrvatskih pomoraca. Ovisno o trajnijem mjestu boravka osobe povodom čije se smrti sastavlja popis imovine, inventari sadrže kako podatke o pokojnikovoj pokretnoj imovini (kojom trenutno raspolaže u Mlecima), tako i o njegovim dobrima (nepokretna imovina) u domovini. Osim podataka o pokretnoj i nepokretnoj imovini, inventari katkada donose i dragocjena saznanja o kapitalu, novčanim prihodima, dugovima i potraživanjima. Tako, primjerice, inventar velošinjskog kapetana Jakova Stuparića (1772. god.) sadrži podatke o njegovim pokretninama kojima raspolaže tijekom privremenog boravka u Mlecima (kreveti, posteljina, namještaj, kuhinjski pribor, odjeća, obuća), popis imovine u Lošinju (kuće, vinogradi, vrt), kao i kratak pregled dužnika i obveznika prema pokojnom kapetanu (vidi: *prilog 5*).

Sadržajem je mnogo opsežniji inventar peraškog kapetana Grgura Geričića (1790. god.). Podrobno nabrojena raznovrsna pokretna imovina ukazuje da su Geričićevi boravci u Mlecima bili znatno učestaliji i duži. Podugačak je popis pokretnina pohranjenih u kući u kojoj je Geričić privremeno boravio te koji sadrži brojne predmete svakodnevne uporabe (namještaj, kuhinjski inventar, odjeća, obuća, osobni predmet: oružje, ukrasi, nakit). Dodatak uobičajenom inventaru jest podroban pregled Geričićevih poslovnih ugovora (novčarski i trgovački poslovi) koji zorno odaju njegovu izrazitu poslovnu usmjerenost na poduzetnike podrijetlom s hrvatskih prostora (poglavito se spominju odvjetci bokeljskih trgovačko-pomorskih obitelji Babić, Balović, Bolica, Brajković, Bratica, Bujović, Kolović, Marinić, Marković i dr.). Brojni navodi o Geričićevom novčanom poslovanju otkrivaju razgranat krug njegovih poslovnih sudrugova, a visoki novčani iznosi upućuju da je riječ o iznimno poduzetnom i djelovanjem uspješnom peraškom kapetanu (vidi: *prilog 6*).

U odnosu na prethodna dva inventara, popis imovine bokeljskoga (vjerojatno peraškog) kapetana Nikole Miletića zvanog Salamon (1726. god.) isključivo se odnosi na pokojnikovu imovinu u Mlecima. Iako vrlo podroban, popis imovine ograničen je na Miletićeve pokretnine koje sadrže manje ili više uobičajene osobne i predmete kućne uporabe. Njihovo iščitavanje ipak nam je dodatno i dragocjeno svjedočanstvo o životnom svakodnevlju i materijalnoj kulturi jednog našega imućnog iseljenika u gradu na lagunama.⁴⁴

⁴³ ASV, NT, b. 967, br. 103, 1530

⁴⁴ ASV, Giudici di petizion. Inventari, b. 423.

Ad memoriam aeternam: grobnice hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima

Tragovi hrvatskih kapetana i paruna u Mlecima bogati su i posvjedočeni u brojnim arhivskim zapisima. Osim u pisanoj građi, spomen na nekdašnje prisustvo u gradu Sv. Marka zorno nam i danas potvrđuju grobnice hrvatskih pomorskih rodova i pojedinaca koji su za svoje posljednje počivalište odabrali neke od mletačkih crkava. Spomen-ploče, natpisi i nadgrobni spomenici davno iščezle hrvatske zajednice u Mlecima stoga su zaseban i istraživačke pozornosti vrijedan prilog poznavanja iz života našega prekojadranskog iseljeništa. Grobnice hrvatskih kapetana i paruna nalaze se, kako je moguće naslutiti iz prethodnog izlaganja, u predjelu Castello. Neke od njih nestale su uslijed rušenja, pregradnje ili preuređenja crkve (S. Iseppo, S. Giovanni Novo), a neke nam i danas svojim zornim natpisima prizivaju sjećanje na slavna stoljeća hrvatskoga pomorstva, kada su lošinjski, zadarski ili bokeljski brodari imali zapaženo mjesto u trgovinskoj razmjeni diljem Jadrana i Sredozemlja.

Jedna od iščezlih grobnica hrvatskih pomorskih poduzetnika nalazila se u nekdašnjoj mletačkoj dominikanskoj crkvi S. Domenico, mjestu u kojem je počivalište nalazio velik broj iseljenih Hrvata. Nadgrobna ploča i natpis pripadali su zadarskoj obitelji Caresini, a o njihovu nam postojanju svjedoči istraživanje mletačkog povjesnika kulture i umjetnosti Antonia Cicogne.⁴⁵ Nadgrobni spomenik podigli su zadarski parun broda Antun Caresini i njegova supruga Paola 1537. godine. Prema istraživanju A. Cicogne, Antun Caresini spominje se kao zapovjednik broda tijekom mletačko-turskog rata 1537.-1540. godine. Sudjelovao je u ratnim operacijama u Egejskom moru te svojim brodom djelovao na opskrbi mletačkih vojnika hranom i oružjem. U jednoj od bitaka je ranjen i zarobljen te je od posljedica ranjavanja preminuo na otoku Híosu, gdje je i pokopan. Grobni natpis u crkvi S. Domenico načinjen je uoči Antunovog pohoda u mletačko-turske pomorske bojeve u Egeju.

Tragove korčulanskih brodara u Mlecima otkriva nam nadgrobna ploča u crkvi S. Giovanni Novo u predjelu Castello. Nadgrobni spomenik pripada korčulanskom kapetanu Ivanu Nalošiću.⁴⁶ Riječ je o odvjetku poznate korčulanske kapetanske obitelji, čiji se odvjetci spominju u mletačkim vrelima tijekom XVII. i XVIII. stoljeća. Tako se, primjerice, u razdoblju od

⁴⁵ Natpis glasi: ANTONIO CARESINI DA ZARA PATRON DE NAVE E PAVLA SVA CONSORTE HEREDIBVS 1537. Prijevod: Antun Caresini iz Zadra parun broda i njegova supruga Paula potomcima 1537. Usporedi: A. Cicogna, *Delle iscrizioni veneziane*, sv. I, Bologna 1982. (pretisak izdanja iz 1824.), 131.

⁴⁶ Natpis glasi: D[eo]. O[ptimo]. M[aximo]. / HIC IACET IOANNES / NALOSICHI AETATIS ANNO / LXX / OBIIT IN D[omi]NO / DIE V. JANVARI / ANNO / DOMINI / MDCCXVIII / A. N[at]ivitate. D[omini]. / P[osteris]. EX TEST[amento]. P[osuit]. Prijevod: Bogu najboljem i najvećem. Ovdje leži Ivan Nalošić star 70 godina. Umro u Gospodinu dana 5. siječnja godine Gospodnje 1719. od rođenja Gospodnjeg potomcima je oporučno postavio. Usporedi: A. Cicogna, nav. dj., sv. II Bologna 1982. (pretisak iz 1827.), 187.

1655. do 1693. godine kao član hrvatske bratovštine Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima spominje Andrija Mihovilov Nalošić sa Korčule (*Andrea de Michael Nalosich de Curzola*). Član je Velikoga vijeća Bratovštine, dekan (1656., 1681.), sindik (1667.-1668., 1680.) i član raznih manjih odbora u udruzi (odbori pod imenom *XII di nazion* i *XII nuovi*).⁴⁷ Godine 1662. spominje se u procesima mletačke inkvizicije Šimun pok. Ivana Nalošić sa Korčule, po zanimanju pomorac (plovio na brodovima pod engleskom zastavom), optužen za pristajanje uz običaje anglikanske crkve.⁴⁸ Isti se spominje sredinom XVII. stoljeća u vrelima koji se odnose na povijest otoka Korčule. Navodi se njegovo pomorsko zanimanje te zasluge za podizanje zavjetne crkve Gospina Navještenja u mjestu Blato. U istim se vrelima spominje i kapetan Ivan (1687. god.), sudionik u kupoprodajnom ugovoru neke zemljišne čestice na području današnjeg naselja Vela Luka.⁴⁹ Poblize rodbinske veze spomenutih Andrije Mihovilovog i Šimuna Ivanovog s kapetanom Ivanom Nalošićem nisu nam poznate, ali je sigurno da pripadaju istoj obitelji. Podatke o kapetanu Ivanu Nalošiću nalazimo u djelu povjesničara pomorstva Nikole Čolaka. Kapetan Ivan Nalošić (u izvorima naveden i kao Nalutichio) spominje se od 1706. do 1713. godine kao vlasnik trgovačkih brodova (fregaduna) koji su prevozili robu iz Albanije u Mletke i Dalmaciju. Izrijekom se navodi i ime jednog Nalošićevog broda ("S. Antonio di Padova"), a kao mjesto djelovanja bilježi se albanska luka Drač. Godine 1720., neposredno nakon Ivanove smrti, u istim se vrelima spominje udovica Ivana Nalošić Lozza, koja od albanskih vlasti (posredstvom konzulata) potražuje u Draču prava na muževljev brod i trgovačku robu.⁵⁰

Obitelj Bujović stoljećima se ubrajala u najpoznatije peraaške rodove.⁵¹ Odvjetci ove obitelji istaknuli su se kao pomorski trgovci i vrsni ratnici u mletačkoj vojnoj službi. Kapetan Ivan Bujović, čiji posmrtni ostaci počivaju u crkvi S. Giovanni in Bragora, sin je Stjepana Bujovića. Djelovao je u drugoj polovici XVII. stoljeća, a status imućnog peraaškog građanina stekao je baveći se razgranatom pomorskom trgovinom. U vrijeme mletačko-turskih ratova istakao se u pomorskim bojama (godine 1686. zarobio je četiri tartane ulcinjskih gusara). Godine 1691. stekao je od mletačkih vlasti, zajedno s bratom Vickom, posjed kraj Risna.⁵² Umro je u 32. godini Mlecima te ondje je pokopan 16. VIII. 1694. godine u obiteljskoj grobnici koju je dao podići njegov brat Vicko. Grobnica s mramornom grobnom pločom i natpi-

⁴⁷ Archivio Scuola Dalmata dei Ss. Giorgio e Trifone (dalje: ASD), Capitolar Grande della Scuola Dalmata dei Ss. Giorgio e Trifone (dalje: Capitolar), podaci uz navedene godine.

⁴⁸ O procesu Svetog oficija protiv Šimuna Nalošića vidi: L. Čoralić, *Hrvati u procesima mletačke inkvizicije: drugi dio: protestantizam*, Croatica christiana periodica, god. XX, br. 37, Zagreb 1996., 31, 54-55.

⁴⁹ Z. Maričić, *Vela Luka od 1490. do 1834. Slike iz velolučke prošlosti*, Vela Luka 1997., 67-68.

⁵⁰ N. Čolak, *Hrvatski pomorski regesti*, sv. I, 109, 112, 120-121.

⁵¹ Podrobnije o obitelji Bujović vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. II, Zagreb 1989., 457-460. (tekst: T. Radauš).

⁵² Podrobnije o Ivanu Bujoviću vidi: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. II, 457-458. (tekst: T. Radauš).

som i danas je zorno vidljiva.⁵³ Smještena je na lijevoj strani središnje lađe, u blizini oltara Presvetog Sakramenta.⁵⁴

Ivanov brat – ratnik i pomorac Vicko Bujović (1660.-1709.) – znamenita je osoba bokeljske povijesti. Djelujući u mletačkoj vojnoj službi, Vicko se posebno istaknuo tijekom Morejskoga rata (1684.-1699.). Sudjelovao je i dao zapažen prinos u bitkama kod utvrde Soudha na Kreti (1686.), prilikom osvajanja Herceg-Novog (1687.) i pri prvom mletačkom osvajanju Trebinja (1689). Godine 1694. ratuje na navi "Santa Croce" u sklopu mletačke ratne flote u albanskim vodama, a od 1695. djeluje kao guverner flotile koja štiti mletačke plovne putove od turskog gusarskog brodogovlja. Od 1694. je kapetan Perasta, a 1704. – poradi iskazanih zasluga u mletačkoj vojnoj službi – stječe posjed Kumbor kraj Herceg-Novog i nasljedni kneževski naslov (*conte feudatorio*). Godine 1708. Peraštani su ga svrgnuli s kapetanske časti, a potom je ubijen u uličnom sukobu. Povijesna svjedočanstva o Vicku Bujoviću i njegovim pomorskim podvizima sačuvana su u više onodobnih zapisa i kronika, a njegov je lik našao svoje mjesto i u pjesničkim djelima Petra Kanavelića i Andrije Kačića Miošića.⁵⁵ Tijekom svojega života Vicko je – poradi vojnih obveza i potreba pomorske trgovine – bio intenzivno povezan s gradom na lagunama. Ondje ga je zatekla i smrt brata Ivana te je njegovom inicijativom sagrađena mramorna grobnica u crkvi S. Giovanni in Bragora. Grobnica nije bila namijenjena samo članovima najjuže obitelji Bujović, već je – kako svjedoči natpis – trebala poslužiti kao posljednje počivalište peraških kapetana koje smrt zatekne u Mlecima. Ovaj podatak stoga nam je i zorno svjedočanstvo o postojanju snažnih veza peraških (i drugih bokeljskih) pomoraca s Mlecima tijekom proteklih vijekova.

Na posljertku, trajan spomen jedne istaknute silbske pomorske obitelji i danas je sačuvan u nekadašnjoj mletačkoj katedrali S. Pietro di Castello. Riječ je o nadgrobnim pločama i natpisima silbske broderske obitelji Ivanušić (Ivanošić, Ivanosich), čiji su odvjerci imali zapaženu ulogu u životu hrvatske zajednice u Mlecima u XVIII. stoljeću. Obitelj Ivanušić, uz poznate silbske broderske obitelji Brnetić, Fortunić, Grandić, Rasol, Sambunjak, Silvestrić, Supičić i druge, ubrajala se u vodeće prijevozničke posrednike između Zadra i grada na lagunama.⁵⁶ Tijekom XVII. stoljeća spominju se kao paruni brodova Matij i Petar Ivanušić (Jivanušić). Kapetan Petar dao je u Mlecima 1694. godine o svome trošku tiskati "Libar od

⁵³ Natpis glasi: **IOANNIS BUJOUICH / OSSIBUS / QUAE HIC PONENDA CURAUIT, / VICENTIVS FRATER / SIBIQUE POSTERIS / AC PERASTI CAPITANEIS / SEPULCHRUM PARAVIT / XVI AUG[usti] 1694.** Prijevod: **Grob je pripremio kostima Ivana Bujovića koje se ovdje pobrinuo položiti brat Vicko, sebi i potomcima i peraškim kapetanima 16. kolovoza 1694.**

⁵⁴ Grobnicu Ivana Bujovića spominje M. Montani u radu *U sjeni zbilovanja zlatne epohe Perasta, u: 12 vijekova Bokeljske mornarice*, Beograd 1972., 64, 69.

⁵⁵ O Vicku Bujoviću postoji opsežna literatura. Vidi tekst u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, sv. II, 459-460. (tekst: V. Foretić). Usporedi i ondje navedenu literaturu.

⁵⁶ Podrobnije o silbskom brodarstvu vidi: V. Cvitanović, *Prilog proučavanju pomorstva Silbe i Premude*, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. IX, Zadar 1962., 447-474; P. Starešina, nav. dj.; S. M. Traljić, *Manzere i kastrere*,

kapitulov skule braće svetoga sakramenta na Silbi" (pravila silbske bratovštine Sv. Sakramenta iz 1621. godine s dodacima iz 1694. godine).⁵⁷ U XVIII. stoljeću djeluju kapetan Šimun, Matij i Ivan. Potonji je bio jedan od prvih posjednika jedrenjaka duge plovidbe. Godine 1784. dao je u Liverpoolu izraditi niz porculanskih tanjura na kojima je prikazan njegov brik "Santis-simo Redentore e San Giuseppe".⁵⁸ Početkom XVIII. stoljeća djelatni u brogarskoj plovidbi su Matij i Nikola, sinovi Matije Ivanušića. Upravo je kapetan Nikola dao uklesati dva kame-na natpisa u crkvi S. Pietro di Castello. Smješteni su u pobočnoj kapeli lijevo od glavnog oltara, gdje se nalaze i danas.⁵⁹

Podatke o članovima obitelji Ivanušić nalazimo u mletačkim arhivskim vrelima iz XVIII. stoljeća. Tako su, uz kapetana Nikolu, brojni odvjetci obitelji, privremeno ili trajno nastanjeni u Mlecima, desetljećima spominjani kao djelatni članovi hrvatske bratovštine Sv. Jurja i Tripuna. Kao članovi i obnašatelji dužnosti u upravnim tijelima udruge spominju se: Marija Nikolina (1724.-1747.), Tranquilla (1761.-1786.), Kristofor (1742.), Toma (član odbora *XII vecchi* 1757. god.), Božo (dekan 1762. god.), Mihovil (1766.), Nikola (dekan 1801. god.), Vicko (1788.), Andrija (član od 1788., dekan 1801. god.) i Frane (član 1752.-1772.; dekan 1747., vikar 1750., 1755., 1761., 1766.; zamjenik predstojnika 1749., 1754., 1759., 1760., 1765.). Nikola Ivanušić spominje se kao član bratovštine od 1734. do 1762. godine, a čak je u tri navrata obnašao dužnost predstojnika (1738., 1744., 1749.).⁶⁰ Spomen Nikole Ivanušića bilježimo i u vrelima mletačkoga Državnog arhiva. U mletačkom katastru iz 1712. godine (predjel Castello, župa S. Pietro di Castello) Nikola se spominje kao žitelj četvrti pored crkve S. Domenico (*bando di S. Domenico principe in capo al Rio e segue tutta la fundamenta*). Kuća na broju 842 vlasništvo je Lanza Cavis, a znatna stanarina (70 dukata godišnje) isplaćuje se od 1. XI. 1710. godine. Podatak iz katastra kazuje da se u istoj župi (Corte Schiavona, broj 1308) nalazilo prethodno boravište Nikole Ivanušića. Silbski pomorac spominje se kao žitelj predjela Castello i u katastarskom pregledu načinjenom 1740. godine. Obitava u župi S. Pietro di Castello te uz *Fondamenta S. Domenico* posjeduje vlastitu kuću (na broju 1575).⁶¹ Podaci sadržani u spomenutim arhivskim vrelima

brodovi za prijevoz živog blaga iz Zadra u Mletke, Adriatica maritima, sv. 2, Zadar 1978., 213-221; Š. Peričić, *Dopuna povijesti pomorstva otoka Silbe*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 38, Zadar 1996., 117-128.

⁵⁷ V. Cvitanović, nav. dj., 449; P. Starešina, nav. dj., 68.

⁵⁸ P. Starešina, nav. dj., 43-44.

⁵⁹ Tekst prvog natpisa: HANC PULVERIS DOMUM / SIBI UXORI FILIAE / HUIUSQUE TANTUM NATIS / NICOLAUS IVANOSICH POSUIT / ANNO MDCCXXXVII. Prijevod: Ovaj dom za pepeo sebi, ženi, kćerci i svima od nje rođenim postavio je Nikola Ivanušić godine 1737.

Tekst drugog natpisa: TRIUMPHALI / FILII HOMINIS / SIGNO / STRATUM HOC LAPIDEUM / AERE PROPRIO DICAVIT / NICOLAUS IVANOSICH / ANNO SALUTIS / MDCCXLVIII. Prijevod: Triumfalnom znaku Sina čovječjeg ovu kamenu ploču posvetio je vlastitim troškom Nikola Ivanušić godine Spasa 1748.

⁶⁰ ASD, Capitolar (podaci uz navedene godine).

svjedoče da je obitelj Ivanušić (poglavito Nikola), nasuprot većini silbskih brodara, dugotrajnije i češće boravila u gradu na lagunama. Budući da su Silbljani redovito u Mlecima imali svoje trgovačke i brodarske zastupnike, može se pretpostaviti da se upravo obitelj Ivanušić dijelom bavila i ovom vrstom poduzetničke aktivnosti. Povezanost s Bratovštinom Sv. Jurja i Tripuna, prebivanje u srcu "hrvatske četvrti" u Mlecima, kao i odabir grobnice u onodobnoj mletačkoj katedrali, svjedoče o ugledu, imućnosti, ali i uključenosti Ivanušića u svakodnevlje hrvatske iseljeničke zajednice.

Čelna uloga u hrvatskoj bratovštini Sv. Jurja i Tripuna

Jedan od najizrazitijih dokaza uključenosti hrvatskih kapetana i paruna u životno svakodnevlje naše prekojadranske zajednice u Mlecima jest njihova uloga u nacionalnoj bratimskoj udruzi Sv. Jurja i Tripuna. Iako se kao njezini članovi i obnašatelji dužnosti spominju već od prvih godina utemeljenja Bratovštine (1451.), čelno djelovanje paruna i kapetana u udruzi najzapaženije je u XVIII. stoljeću. Razlog tome je izrazit porast bokeljskog brodarstva, koje upravo tijekom XVIII. stoljeća dostiže svoj vrhunac. Pomorski rodovi iz nevelikih bokeljskih naselja Perasta, Prčanja i Dobrote tada preuzimaju prvenstvo u trgovinskoj razmjeni i plovidbenoj komunikaciji između dviju jadranskih obala, pri čemu su Mleci kao glavni grad jedinstvene državne zajednice imali posebno zapaženo mjesto. Stoga razmatranje udjela hrvatskih pomorskih poduzetnika u Bratovštini Sv. Jurja i Tripuna u XVIII. stoljeću, poglavito kada je riječ o obnašanju vodećih dužnosti u upravi udruge, predstavlja isključivo osvrt na djelovanje i prinose bokeljskih brodara. Budući da bi razmatranje svih vidova uključenosti bokeljskih kapetana i paruna u upravnim tijelima udruge iziskivalo zasebnu studiju, ovdje ću – isključivo kao ilustraciju – prikazati samo njihov udio u obnašanju čelnog mjesta u Bratovštini (predstojnik, gastald, *guardian grande*).⁶² Kao nositelji predstojničke časti u hrvatskoj nacionalnoj udruzi spominju se odvjetci vodećih onodobnih peraških, prčanjskih i dobrotskih pomorskih rodova. Među njima prednjače – brojem odvjetaka i dugotrajnošću kontinuiranog prisutstva – pomorski poduzetnici iz mjesta Dobrota. Kao čelnici hrvatske udruge najučestalije se spominju odvjetci dobrotskih pomorskih obitelji Ivanović i Kamenarović,⁶³ dok su obitelji Tripković, Dabinović, Tomić, Marović, Radimiri,

⁶¹ ASV, X Savi sopra alle decime in Rialto: Catastico di Venezia (estimo 1712), b. 428 (Castello), fasc. XII (S. Pietro di Castello), 67, 76'; (estimo 1740), b. 435, fasc. XII (S. Pietro di Castello), 71'.

⁶² Popis predstojnika udruge donosi G. Perocco u djelu *Carpaccio nella Scuola di S. Giorgio degli Schiavoni*, Venezia 1964., 233-236. Podaci o svim dužnosnicima Udruge sadržani su i knjizi izvješća s godišnjih skupština Bratovštine (*Capitolare grande*, podaci uz odgovarajuće godine).

⁶³ Iz obitelji Ivanović obnašali su dužnost predstojnika sljedeći kapetani i paruni: Luka (1694.), Nikola (1730.), Luka Petrov (1746., 1751., 1758.), Antun Lukin (1791.), Luka Antunov (1795.), Vicko (1798.) i Josip (1799.). Iz roda Kamenarović spominju se kao obnašatelji iste časti Pavao Jurjev (1743., 1750., 1757., 1766.), Vicko (1773.), Ivan (1780.) i Antun Josipov (1784., 1789.).

Đurović i Ivanović-Moro (također iz Dobrote) zastupljene na vodećim mjestima u Bratovštini samo s nekoliko pojedinačnih primjera.⁶⁴ U odnosu na Dobročane, paruni i kapetani iz Prčanja nešto su rjeđe spomenuti kao predstojnici hrvatske udruge, pri čemu se nešto učestalijim spominjanjem izdvajaju pripadnici obitelji Luković i Florio.⁶⁵ Na posljetku, iz Perasta se kao predstojnici Bratovštine spominju brodari i kapetani iz rodova Marković i Pallavicini.⁶⁶

Obitelj, posjedi i crkvene ustanove: veze s domovinom

U sklopu prethodnog razmatranja više je puta naglašen privremen boravak dijela ove skupine hrvatskih pomoraca u Mlecima. Pokretljivost i manje učestalo trajno zadržavanje u Mlecima razlog je zbog kojega u oporukama paruna i kapetana nešto češće bilježimo navode koji se odnose na njihova matična mjesta boravka. U svojim oporučnim legatima spominju se njihovi posjedi, prava i potraživanja u rodnom kraju, ondje nastanjena obitelj i rodbina, prijatelji i znanci, kao i vjerske ustanove i duhovne osobe. Primjeri sadržani u nizu oporuka to zorno potvrđuju. Tako, primjerice, paštrovski parun Kristofor spominje svoju sestru Bradamante *la qualle è in Pastrovichi* i ostavlja joj neveliku svotu od pet dukata, dok kotorski pomorski poduzetnik Stjepan Nikolin svojim nekretninama u Kotoru i njegovoj okolici obdaruje brata Andriju i njegove sinove.⁶⁷ Kuću koju posjeduje na otoku Šipanu ostavlja svojoj supruzi Margareti parun Jakov Ivanov Cherschia, dok šibenski kapetan Ivan Blagonić oporučno određuje *che della mia parte de beni che mi attrovo a Sebenico mia patria siano de miei fratelli*.⁶⁸ Oporuka bračkog paruna Nikole Bokanića sadrži brojne legat upućene pojedincima i vjerskim ustanovama u domovini. Među njima izdvaja se legat upućen supruzi, koja nasljeđuje Nikolina prava na tamošnju kuću, vinograd i vrt.⁶⁹

Oporuka hvarskog pomorskog poduzetnika Petra Faznića vrijedan je izvor za proučavanje života jednog od najistaknutijih pripadnika hrvatske iseljeničke zajednice u Mlecima, ali i dragocjeno svjedočanstvo o živoj i neprekinutoj komunikaciji naših iseljenika s rodnim krajem. Spominjući u svojoj oporuci sestru Luciju i njezinu djecu (čija imena iz-

⁶⁴ Vicko Tripković (1748., 1755., 1761., 1769.), Krsto Tripković (1783.); Josip Dabinović (1774.); Toma Tomić (1803.); Josip Tomin Marović (1807.-1809.); Juraj Markov Radimiri (1775.), Ivan Nikolin Radimiri (1785.); Josip Đurović (1794.) i Toma Ivanov Ivanović-Moro (1763.).

⁶⁵ Iz obitelji Luković spominju se: Frane (1756., 1765., 1776.), Nikola (1779., 1786.-1787.), Tripun (1788.) i Petar Franin (1796.). Iz roda Florio predstojnici su bili: Petar (1781., 1790.) i Ivan (1802.).

⁶⁶ Iz obitelji Marković spominju se: Vicko (1643.), Gabrijel (1676.), Vicko Petrov (1716.) i Nikola (1768.). Iz roda Pallavicini predstojničku je dužnost u nekoliko navrata obnašao samo kapetan Vicko (1726., 1734., 1739., 1745.).

⁶⁷ ASV, NT, b. 10, br. 109, 1582; NT, b. 11, br. 390, 1579.

⁶⁸ ASV, NT, b. 1084, br. 297, 1533; NT, b. 109, br. 141, 1695.

⁶⁹ ASV, NT, b. 1057, br. 74, 1629.

rijekom ne navodi), Petar joj ostavlja svoja imanja (*beni paterni*) u Hvaru i Starom Gradu, posebno navodeći polovicu kuće koju je kupio u Hvaru. Sinovima i kćerima namjenjuje dio svojih zemljišnih posjeda (dva vinograda na Visu), uz uvjet da sinovi svake godine daju Petrovoj kćeri (njihovoj sestri) Deodati, redovnici u Mlecima, svotu od četiri dukata. Navedena imanja na Visu ne smiju se prodavati ili ustupati bez posebne dozvole svih nasljednika, a obveza redovite isplate Deodate ostaje sve do njezine smrti. Ostatak svih svojih dobara (nekretnina i pokretnina) namijenjuje sinu Šimunu (koji se tada nalazi na trgovačkom putovanju na Siciliji), ali uz uvjet da se glavni nasljednik obaveže isplatiti Petrovim kćerima po 500 dukata za njihov miraz. Šimun je kao glavni nasljednik cjelokupne imovine, obvezan snositi sve troškove i voditi brigu o Petrovom bratu Matiji. Slične obveze prema Matiji odnose se i na Petrove kćeri, koje su obvezne davati šest dukata godišnje za stričevo izdržavanje i njegu. U ovom dijelu oporuke Petar navodi kako u trenutku pisanja svoje posljednje želje nije siguran je li sin Šimun živ i gdje se uopće nalazi. Stoga, ukoliko se Šimun ne vrati s putovanja, sva Petrova imovina pripada ženskim nasljednicama.⁷⁰

Poput članova obitelji i rodbine u rodnom kraju, i tamošnje su vjerske ustanove nerijetki predmet obdarivanja naših paruna i kapetana. Tako, primjerice, peraški parun Ivan Andrijin određuje da se njegovo tijelo nakon smrti prenese u Kotor i ondje pokopa u obiteljskoj grobnici u dominikanskoj crkvi Sv. Nikole. Redovnicima istog samostana dariva 100 reala (800 lira), dok peraškoj crkvi, također posvećenoj zaštitniku pomoraca Sv. Nikoli, daruje 30 reala "za spas svoje duše".⁷¹ Cjelokupan ostatak svojih dobara koja preostanu nakon podmirjenja legata upućenih obitelji, prijateljima i mletačkim vjerskim ustanovama, šibenski kapetan Ivan Blagonić namjenjuje crkvi Gospe od Varoši u rodnom gradu.⁷² Na posljepku, u oporuci bračkog paruna Nikole Bokanića sadržano je nekoliko navoda u kojima se izričito spominju i obdaruju bratovštine na njegovom matičnom otoku.⁷³

Zaključak

Pomorsko-trgovačka razmjena između dviju jadranskih obala sastavni je dio hrvatsko-talijanskih veza i prožimanja tijekom prošlosti. Odsječak ove – istraživačke pozornosti zasigurno vrijedne problematike – zasigurno je i proučavanje prisutnosti i djelovanja hrvatskih paruna i kapetana brodova u Mlecima. Cilj ovoga priloga nije bio ukazati na sve pojedinosti iz preboga povijesti hrvatskih pomoraca u Mlecima, već predstaviti (tragom odabrane ar-

⁷⁰ ASV, NT, b. 1192, br. 533, 1566.

⁷¹ ASV, NT, b. 374, br. 438, 1629.

⁷² ASV, NT, b. 109, br. 141, 1695.

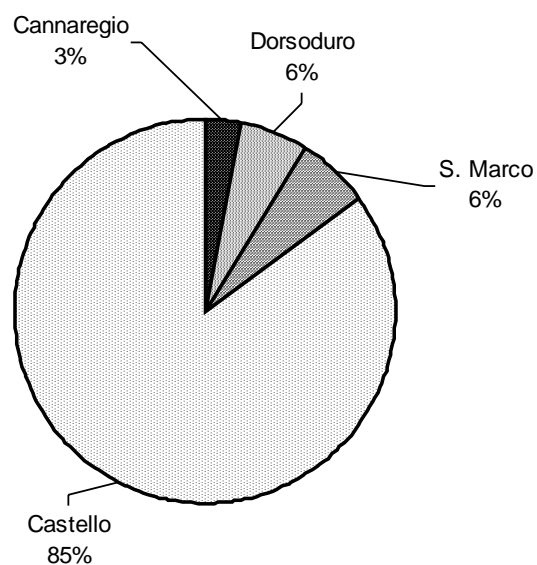
⁷³ Item lasso doi barilla de vin a Santissimo Sacramento qual si trova al Pucischie. Item lasso una barilla alla Madonna del Rosario a Puzzischia (ASV, NT, b. 1057, br. 74, 1629).

hivske građe) samo neke od njihovih sastavnica. Na osnovi gradiva pohranjenog u mletačkom Državnom arhivu (oporuke, inventari, katastarski spisi) i Bratovštini Sv. Jurja i Tripuna (knjige izvješća s godišnjih skupština Udruge) nastoje se prikazati vremenski tijek i učestalost nazočnosti hrvatskih paruna i kapetana u Mlecima, način njihova bilježenja u onovremenim vrelima, matično podrijetlo i obiteljska pripadnost, životno svakodnevlje u krugu obitelji, prijateljske veze i poznanstva, kao i odnosi (poglavito poslovni) s ostalim pripadnicima hrvatske iseljeničke skupine. Pozornost se poklanja i vjerskom životu ove iseljeničke skupine, njihovim odnosima s tamošnjim crkvenim ustanovama i duhovnim osobama, kao i oblicima uključenosti u hrvatsku nacionalnu bratovštinu Sv. Jurja i Tripuna. Predstavljani su i oblici povezanosti trajnije iseljenih paruna i kapetana s rodnim krajem, poglavito s tamošnjim članovima obitelji i vjerskim ustanovama. Odgovori (sadržani u bogatom arhivskom gradivu) na postavljena istraživačka pitanja nedvojbeno svjedoče o iznimnoj ulozi kapetana i paruna u sveukupnoj povijesti hrvatske zajednice u Mlecima. Trajni spomen na njihovo nekadašnje učestalo i društvenom ulogom djelatno prisustvo u gradu na lagunama i danas zorno potvrđuju imena ulica nastala prema zaslužnim hrvatskim brodarima (*Corte Piero di Lesina* u predjelu Castello), ali i grobnice i nadgrobnici istaknutih pomorskih rodova (silbskih Ivanušića, peraških Bujovića, korčulanskih Nalošića i dr.) u crkvama uzduž Castella.

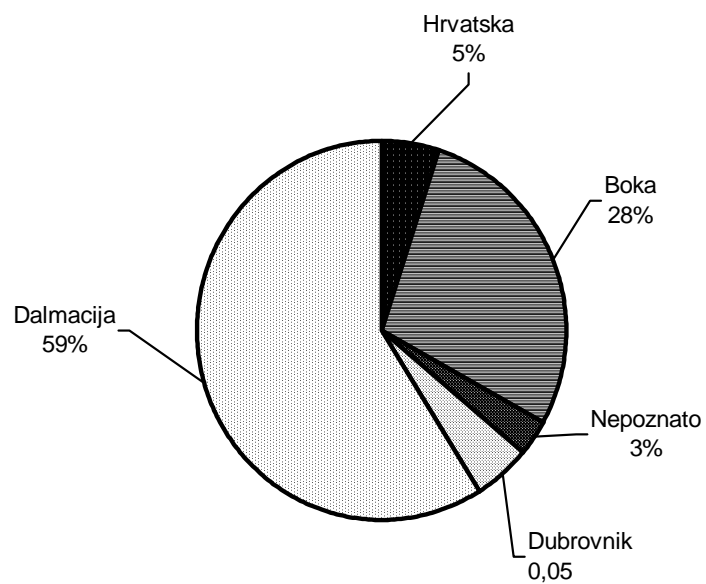
Lošinjsko-creski, zadarski, hvarski, brački i korčulanski te prije svega bokeljski (dobrotski, peraški, prčanjski) brodari nedvojbeno su prevažna sastavnica tijekom svih prošlih stoljeća hrvatsko-talijanskih prožimanja. Njihova uloga u povijesti hrvatskog prekojadranskog iseljeničtva u Mlecima također je istraživačko pitanje koje zavrjeđuje višestruku pozornost proučavatelja. Stoga ova tema, ovdje iscrpljena tek u svom neznatnom opsegu, nudi povjesnicima s obiju strana jadranskih obala još pregršt neistraženog gradiva i mogućnost izradbe dodatnih i prijeko potrebnih znanstvenih studija kojima bi ova problematika stekla mjesto koje joj u hrvatskoj i talijanskoj historiografiji uistinu i pripada.

PRILOZI

1) Podrijetlo hrvatskih paruna prema onodobnim hrvatskim zemljama

2) Mjesta stanovanja hrvatskih paruna prema mletačkim predjelima

3) Oporuka paštrovskog paruna Damjana Alegretovog

(ASV, NT, b. 1084, br. 208, 24. II. 1505.)

Ego Damianus condam Allegretti de Pastrovichio patron navigii, habitator Sybenici, in presente iacens infirmitate in domo donne Bernardine relicte condam Jacobi Bunchiella de confinio S. Martini sanus Dei gratia mente, sensu et intelecto...

Comissarium meum esse volo Lucam de Pastrovichio bazariotum de confinio S. Antonii.

Corpus meus sepeliri volo in una archa ad ecclesiam S. Martini pro qua etiam archa dimitto ducatos tres.

Item volo quod celebrantur misse gloriose Virginis Marie et S. Gregorii per reverendum Hectorem Raverii plebanum ecclesie S. Martinis padrem meum spiritualem cui pro missis dimitto ducatos tres.

Item dechiaro me habeo in pignore apud Lucam comissarium meum pro ducatos octo doi tapedi et unam vestam de panno nigro fulcitam cessendato cum manicis stricatis.

Item dare debeo Zorzetto de Polla meo consanguineo ducatos 4 quod volo dari Luca meo comissario.

Item dare debeo ducatos 4 magistro Nicolao de Bysantino Albanesi filacaneo pro resto partis mee comune ab ipso emptione.

Item dare debeo Luche Sachomano libras 7,5 pro panno ab ipso empto pro uno vardacuor.

Item dare debeo Georgio tinctori libras 6.

Item dare debeo libras 6,5 Zanetto linariolo habitante ad S. Filipum et Jacobum.

Item habeo 1/2 unius navigii empti a Simone de Jadra meo socio pro ducatos 50 pro emptione prout dico de ipsa venditione apparet in cancelaria civitatis Jadre scripta manu Mathei Coadiutoris habitantis per medium domorum S. Francesci.

Item debeo habere per nabulo a signor Paolo Turcho et a signor Nicolao de Dulcigno pro mea parte una metà de libras 200 pro starios 50.

Item dechiaro me libras 36 exegisse a personis de Persagio.

Item debeo habere a Francesco de Zeta libras 9 pro nabulo.

Item habeo in navigio plenum cere ponderis librarum 50 sybenicensium vel circa, quem habui a signor Martino Bellosovichio et ipsam ceram vendere volo ut ipsa vendetur et eius tractus detur Michaelis Synonochis condam Francesco.

Item volo dare libras 50 parvorum Martino Nigro de Sybenico.

Item volo dare Cristoforo Butrisich de Sybenico libras 12,5.

Item volo dare Michael de Sybenico libras 4 parvorum.

Item aliis 4 dentur Bernardino de Sybenico.

Item dentur similiter Paulo Turcho et Martino de Dulcigno ducatos 2 pro parte nabuli et ad bonum computare simul cum quartis 6 frumenti ad mensuram sybenicensem.

Residuum predictorum bonorum meorum dispensare pro anima mea.

Residuum dimitto Margarete uxori mee dilecte quam residuariam meam universalem instituo et esse volo.

Testes: prete Iohannes, prete titulatus ecclesie S. Martini et prete Hector Charvici, prete ecclesie S. Martini.

4) Oporuka trogirskog paruna Antuna Matkovića

(ASV, NT, b. 215, br. 33, str. 39-39', 9. X. 1646.)

In Dei eterni nomine amen. Anno ab incarnatione Domini Nostri Iesu Christi 1646, indictione 15. Die vero novo mensis octobris.

Ritrovandomi io Antonio Matcovich da Traù condam Zuanne padron di barca, sanus per grazia del Signor Dio di mente, senso, memoria et intelletto, benche del corpo aggravato di male, e volendo ordinare le cose mie ho però fatto chiamar e venir nella casa di camera la locanda di domina Petriza da Sebenico nella contrada di S. Giovanni in Bragora, ove mi ritrovo in letto, Giovanni Battista Coderta nodaro veneto, quello ho pregato presente gli infrascritti testimonii scrivere questo mio testamento et ultima volontà.

Per qualle raccomando primo l'anima mia al Signor Dio, alla Gloriosa Vergine Maria et a tutti li santi e sante del cielo. Supplicando signor Dio concedermi luoco di riposo eterno nella celesta patria ordinando poi come segue.

Lasso la mità della mia barca a domina Madalena Tudorova da Traù perche ho havuto negotio con essa non so se li posse esser debitor o creditor, ma voglio che questo sia per resto e saldo de tutto quello che essa potesse haver del mio.

Et l'altra mità della barca la lasso a domina Madalena mia madre, da esser pagada dalla sudetta domina Madalena et so non la volendo tutta la barca sia quella venduta e quello si cavera sia diviso per mità tra domina Madaelena et della mia madre.

Mi ritrovo haver in mano de Marco Rainin mariner della mia barca che hora si è patron scudi 50 d'argento datogli come per scritto che ho appresso di me et di più alcuni denari in mano del signor Nadalin Giordani da Traù sartor in Venetia.

Voglio che da tratto tutte le spese che sarrano occorse nella mia infermità e sepoltura, quello che avanza sia diviso per metà tra signora domina Madalena mia madre et il reverendo don Andrea Grugia sacerdote de Traù la lasso parimente a mia madre sudetta tutto quello che io ho d'haver da chi si voglia lasso che debbia scoderlo il detto don Andrea e della mità di quello scodera diga tante messe e l'altra mità sia sua con obbligo di pregar Dio per l'anima mia havendo obbligo di pagar i miei debiti et questo e quanto voglio ordinare.

Interrogato da me nodaro di quatro poveri hospedali et altri sette luochi poi nominante rispondo: non voglio far altro. Preterea.

Testes Hierolimo de Andreis primicerio et canonico da Trau et Marinus Statileo dottor.
17. X. 1646 publicavit fuit.

5) Inventar lošinjskog kapetana Jakova Stuparića
(ASV, Giudici di petizion. Inventari, b. 463, br. 30, 30. I. 1772.).

Inventario di tutta la facultà del condam capitano Giacomo Stuparich lasciata al tempo di sua morte, come pure delli debiti e spese occorse, e ciò con risserva ditto aggiungere e ... a tener di quello si andava rilevando

Mobili

1 letto , 2 stramazzi, 1 pagliazzo, telle e cavaletti
2 lenzuoli e coltre 2 con pello longo
2 coltre vecchie
1 armar d'albeo de cucina vecchio
2 stagnade piccole
12 tavaglioli di lino vecchie
12 tovaglie di laneo vecchie
4 abiti di panno ordinario velada
1 camisiola dragoni
2 gaboni da panno
15 camise de uomo de tella di lin ordinaria usada
2 capelli ordinarii
1 tella vecchia
12 posade di ferro con cuchieri di stagna usade
1 scabeletto di noghera vecchio
2 candelieri et 1 lume di laton
Fermante di cusina, moletta, paletta, ferro, cavioni e catena
1 spiedo di ferro
2 trepiedi
2 fersore
1 gradella
1 arbol li legno vecchio
1 secchio d'acqua
1 scaldaletto

Stabili stimati come nel questo:⁷⁴

Casa in Lusin grande	857
Altra in detto luoco	461
Pozzo d'acqua	424,10
Casetta in detto luoco	185,10
Vigna in detto luoco	64,10
Orto in detto luoco	72
Spese fatte della signora Antonia Stuparich vedova del condam capitano Giacomo a	
Lusin grande per essequie e messe	30
Messe 40 in Ancona	80
Medici e medicine in tutto il viaggio	1240
Debiti lasciati al tempo della morte	
Dote di Antonia Stuparich sin ora portata in casa	300
Al Iseppo Mangili	359,12
Al Antonio Bozza	1078
Al Marco Sandia	34
Alla dita uscenti e conti per quello si crede	1240

6) Inventar peraškog kapetana Grgura Geričića

(ASV, Giudici di petizion. Inventari, b. 485, br. 16, 6. IV. 1790.).

Inventario di tutti gli effetti mobili ed ogni altra cosa che fu ritrovata nella casa di abitazione del ora condam capitano Gregorio Gericich fatto da me sottoscritto nodaro d'ordine Vincenzo Marcovich da lui commissario testamentario.

In camera del defunto

Un letto cioè cochietta di noghera con tre stramazzi, 2 pagliazzi, capizale e cucini, 1 felada li lana grande fina, 1 coperta imbotida, 1 paio di linzuoli di tela grossa.

Un armaretto ad usa di scitorio

1 buro grande di rimesso e 3 caselle

1 specchio di 5 quarte con soaza dorata e cimier

4 spaliere di ferro con copra

Un palosso grande con impugnatura di ferro guernita d'argento con suo pendone

Due detti con impugnatura di ferro e pendone

2 palosetti piccoli

3 fucili in sorte

⁷⁴ Novčana jedinica ovdje iskazanih vrijednosti vjerojatno je lira.

1 pistola
2 patrone di pelle
1 cenandia con spada
1 detta di legno a vernice
1 capelliera con 2 capelli uno nuovo, l'altro voto
1 capoto di Ragusa buono
1 gile de panno nero con pele
1 tabaro di panno vecchio
1 pelicia di panno latesin fodrata di volpe
1 detta blu fodrata di agnellini neri
1 intimella
1 lenzuol vecchio
1 tapeto mezzano
1 camisiola di panno latesin fodrata di fustagno
1 paio bragoni
1 tovaglia vecchia
1 cassa d'albeo con serratura, e chiave a 4 piedi
1 canavetta con 6 bozze con altri 6 bozzette e un goticin di cristal
Un paio stivali usati
Un paio di calze di lana de stivali
Un paio dette di bombaso
2 berette di lana
1 cartello di vini
1 cassa di noghera con serrature e chiave
1 quadro Beate Vergine con cristallo e soaza dorata
1 cesendelo d'argento
Due candelieretti di stagno
1 bozza di cristal da oglio e aceto
1 vasetto di cristal con manico
1 fazoletto di naso
4 cadreghe di legno impagliate
In cucina
1 comodetta d'albeo dipinta
2 spalierette di ferro piccole con 3 pippe
3 quadretti
1 stagnadella di rame con manico di ferro e coperchio
1 lame fiorentina di otton nuova e 3 lumi
1 stagnada grande nuova con coperchio e manico di ferro

1 detta pizzola
1 caldiera mezana
6 sechi di rame mezani
2 cercioni di ferro con pomole da otton
1 paletta, moletta e folo
1 manera
1 cassa da spiumar
1 fersura mezana
1 catena da fuoco
1 saliera di legno
1 vaso d'oglio di lata
1 candelier di otton con lumin di lata
1 rampegnon di ferro
1 piadena di visi
1 taglier di legno
2 chicare da caffè di terraglia di Venezia
1 guantiera di legno a vernice
1 bozzon da vin di cristal
1 tavola da levar e mastello
1 corda da pozzo con ferro
1 armar da cucina
1 tavola di albeo da cucina
Tre posate in sorte
1 poltrona di albeo
1 lampada di otton
1 paio di calze di lana da stivali
1 letticina piccola cioč stramazzo, pagliazzo, capozal
Coltra fedrata, 1 lenzuol grande, tavole e cavaletti
1 forzier
1 cassa grande d'albeo

In spazza cucina

2 secchi grandi
1 masteletto da levar
1 calderiola di rame
1 munega
Vari pieti di terra ordinarii
1 barila vuota

1 canevazza
1 scorzara
Nella sudetta camera
Nel scrittorio:
1 zucheriera d'argento con 4 penini e cuchiaro d'argento
1 sechielo antico d'argento con manico
44 peltri di stagno da tavagliol
1 mezanin da caffè
1 morter di legno
1 gradella di ferro
1 gratacasa
1 trepia piccola di ferro
1 cazza d'acqua di rame
1 cortello alla nazional
2 ferzorette piccole e mezzane
1 cazza granda da ferro
1 detta da frizer
1 scaldaletto di rame
3 cogumetta di lata in sorte
1 catino da barba di stagno volto
1 rasetto di banda da caffè
1 candelier di otton piccolo
1 pestarola da tabacco
1 bruschin
1 martello
1 cesteletto
Nella cassa di noghera
1 ombrella di tella
1 copertor di tella stampata
1 specchio con soaza dorata
1 vesta da putella di cambelotto nero di lana
1 scudela di terra con coperchio
1 maniza di raso fornita di coniglio
1 traversa di sessa rigata con camusi
1 corpetto di Londrina blu fornito di cordelle color di rosa
2 detti di fustagnetto forniti di cordelle latesine.
1 abitin di Indiana
1 camisiola da uomo panno nero

1 ferro da cendal
1 paio scarpe da putella
1 paio filie di argento
1 traversa d'Indiana
1 abito da putella di bombasina rosa
2 mezzi fazoletti di cambrada
1 cendal nero usato
1 cotola di rigadin bianco ordinaria
2 camise di tella ordinarie
3 cavezzi d'intima
1 cotola di tela rigata
2 pezze di borghetti
1 carezzo di bombasina rosa
1 carezzo di panno verde ordinario
1 pezzo di roba di seta di un braccio circa
1 cavezetto di tela nuova
1 paio scarpe di seta color rosa
1 copia testamento del defunto 16. I. 1786/7
1 paio orecchini d'oro con buccola
1 paio filie da uomo da scarpe fatto argento
1 paio ditte de centurion diverse
1 cordon d'oro da collo di bracia 4 e quarta una con crocetta d'oro
1 paio manini a cordon spagnoli di bracia 6 circa per cadauno
1 scatola da tabaco quadra d'argento dorato di dentro
2 camei legati in oro, uno de quali rotto
1 paio di pillele d'argento
1 pistola grande fornita argento
2 paia di mazzone d'azal
2 anelli d'oro con granatina e perle d'intorno
1 detto de scaglie di diamanti buoni antico
1 paio bottone da camisa d'argento
1 detto di fila grana da collo
1 orologio d'argento con catena manin d'argento
1 sachieto soldoni di 5 ducati
1 carta di 2 oselle
In altro sachetto lire 19 e soldi 3
Nella prima casella
1 velada di cavallin a righe

1 detta borghetto a righe
1 detta di cambeloto di lana scuro fodrata di tela
1 paio braghesi neri di seta nera e camisiola
2 paio di fustagno
2 comessi simili
Camisiola di borghetto con bragoni simili
1 gile di borghetto bavalin con torna collo di gallon d'argento a coppa
1 detto alla nazional schietto gile e braghoni simili
1 camisiola di roan e braghoni
1 gile simile
1 camisiola di roan in opera
1 croata di seta
1 fascia alla nazional di seta
Nella seconda casella
1 velada di panno nero fodrata di seta
1 abito intiero di panno color fodrato di lana
1 tabaro di panno cenerin
2 paia braghoni di felpa nera e camisiola simile
1 paio calze nere vecchie
1 detto di bavella canellina
1 fanella rosa con bottoni di fila grana d'argento n. 23
Nella seconda casella
10 camise da uomo in sorte
1 carta con vetagli
1 paio di mutande di botone
1 tovaglia ordinaria
1 intima da cucin
1 tavagliol piccolo ordinario
1 camesso di fustagno
1 paio di alze di lana
3 paia di sottocalze
8 paia di calze di filo rigate
4 berette di notte di bombaso
2 colane di seta
2 fazoletti bianchi
1 deto ricamato a seta
1 sugaman tovagliato
4 fazoletti da naso in sorte

1 pezzetto di tela
Nella cassa di albeo
1 stilo d'argento con lame di ferro, con fodro, catena e sigillo d'argento con 6 pietre
1 sechielo d'argento con manico simile
1 carta con sei pironi di ferro e manico d'osso e 4 cortelli con manico di marchesina
1 detto con 6 cuchieri di stagno
1 brazoler
1 panetto vecchio
1 coperta da letto con fascio di seta e specchio di bombaso
1 zuppa di seta imbotita
1 paio di maniche di panno color di canella
1 paio bragoni di felpa
1 detto di felpa nero vecchio
1 detto di panno latesin vecchio
1 beretta di lana doppia vecchia
1 casetta con 1 paio bilancia d'oro senza pesi
1 calibro di rame per bale di canon
Nella cassa di cucina
1 camisa di tela vecchia rotta
1 paio di calze di bavella nere vecchie
1 camisa di tela canevina grossa
1 crozato e bragoni di canevina vecchia
1 velada di panno color di oliva con fodre simili
1 paio bragoni e camisiola di fustagno nero vecchi
1 camisiola nera di lana in opera
1 paio bragoni di panno latesin vecchi
1 crozato di tela bianca vecchia
1 lenzuol di bombasina
1 fascia di filo vecchia
1 gaban di panno blu usato con mostre di rosso
1 camesso di tela bianca grossa
1 camisola nera di felpa vecchia
1 detta di panno nero e bragoni simili fodrati di fustagno
Camisola e bragoni di lana in opera neri vecchi
1 comesso alla nazional di tela a righe rosse
1 linzuol di canevina nuovo
1 paio mutande di canevina grosse
1 paio bragoni di tela nera grissi, camisiola e gile

1 paio bragioni larghi di tela bianca
1 detto larghi alla nazional
2 paia bragioni di tela blu alla nazional
1 fascia di seta spinato alla nazional
1 crozato di tela grossa nera
1 cintura alla Turchina vecchia
1 ombrella di tela cerata
2 paia di scarpe nuove
1 scatola da batti fuoco di otton
Carte ritrovate nel butto sudetto

1 scatola scritta al di sopra: Carte e conti del interesse della chiecha Madonna del Rosario e San Antonio di Padua con altre ricevute del capitano Gregorio Gericich e più meglio come nel libro

Un libro scritto sopra: Libro regesti di ricevute ed altre carte, di carte 25 scritte

Nel libro stesso un piego scritto al di: Conti al signor Zuane (!) Gericich

Un detto: Conti, ordinazioni e spese fatte da me capitano Gregorio Gericich a mio nipote Alvisè Gericich

Nel libro sudetto: altre n. 12 carte nuovo da me nodaro scritte

1 procesetto di carte: Capitano Gregorio Gericich contro cav. Francesco 14 num.

Un libro: L. D. M. 1779/80 Libro conti e spese polaca e sborsi per caratti 6 dal Gregorio Gericich da Perasto e conti utili provenienti dalla stessa

1 scatola con entro libro, carte, conti e ricevute d'una compagnia di bottega a San Donà di Piave.

Carta di convenzione 14. Il 1779 tra capitano Andrea Botiza ed altri ... di una polaca riguardate il capitano Gericich scritta: la scrittura della compagnia del bastimento nella compra

1 fascetto di carte scritto al di fuori: Carte del Gericich e lettere del medesimo capitano Gregorio

Un tacinio di memorie del ditto capitano Gericich principia 30. XII 1779

Un mazzo di carte: carte, conti, lettere del capitano Andrea Botiza occorendo potersi servir di tutto

Un mazzetto scritto: Lettere scritte al Marinovich

Un fascetto contenente crediti del negozio di San Donà di Piave

1 piccolo plico contenente conto e ricevuta Zampiani

1 poliza di sicurezza 1790 della chiesa Madonna del Rosario e San Giuseppe

1 rotolo di carte scritto: Conto di Zante

1 vaso di lata con entro un mazzetto di carte n. 1 di oblighi 1788, 1789 dal capitano Vincenzo Gradisca il primo di ducati 106, il secondo di zechini 100, il terzo di zechini 100, il quarto di ducati 106

Un detto n. 2 contenente obbligo 1784/5/ delli signori Nicolò e Luca fratelli Begovich di lire 20 000

Altra carta 26. IV. 1785 notificazione a debito delli fratelli sudetti

1 fascetto n. 3 contenente un confesso 1. IV. 1764 del signor Zuane Bosedarich di lire 7674 uno 20. X 1784 della signora Angela Zanchi di ducati 50

Uno 16 X 1786 di 12 talari veneti del signor Vincenzo Gindi

Una cauzione per talari 12 per ristauro casa in Perasto 1788

Pagiero a debito capitano Trifon Bastelli di lire 62 a credito del defunto

1 righetto diretto al defunto

Altro mazetto n. 4 contenente obbligo 1779 del signor capitano Zacaria Supisich di capitale di cambio di ducati 110; 1785 ricevuta del capitano Giuseppe Collovich di zechini n. 187 lire 4

Conto in dar haver da capitano Giuseppe Braicovich al capitano Gregorio Gericich

Obligo di Michiel Dabo di ducati 74

Obligo di Chiara Giasento di ducati 30

Obligo 1775 di Giacomo condan Luca Marcovich di ducati 200

Obligo di padron Piero Barison di ducati 86, soldi 18

6 XII 1779 accordo tra Andrea Bronza, capitano Giacomo Gielich e Gregorio Gericich per zechini 770

Confesso 5 VI 1784 di lire 66,5 a crediti del capitano Gregorio Gericich a debito del capitano Tomaso Babich

2 conti delli capitani Nicolò e Luca fratelli Begovich

2 sentenze della giurisdizione di Perasto delle differenze tra Nicolò Lazarovich e Elena Gericich

Carte volanti corente 1779, 19 XI di cessione fatta da Giovanni Domenico Craglietto (?) al capitano Gregorio Gericich dell'intiera pagha al reggimento del arsenal a pagamento di debito di lire 1000

Ricevuta 28 IX 1789 del capitano Giuseppe Balovich al capitano Gregorio Gericich

In volto di carte n. 5 cauzion sopra la signora Ellena Gericich di zechini 18

2. I 1784 divisioni delle case a Perasto tra li fratelli Gericich

Attestato di Zorzi Saracovich per prezzo di zechini tre di un paio di orecchini presso il capitano Gregorio Gericich

In volto di carte n. 6, 6. VIII 1787 confesso di Steffano Colovich Maticole di ducati 55 a credito del capitano Gericich

Conto in dar e aver tra capitano Gregorio Gericich e Nicolò Begovich

1765 obbligo del patron Cristoforo Collovich e compagno di ducati 50

1776 obbligo del patron Luca Costovich capitano di ducati 387 di ragione del capitano Gregorio Gericich

22. XI 1765 confesso di Cristoforo Balovich e compagno a credito del capitano Gericich di lire 183

11. V 1788 ricevuta di Anzola zanchi a Francesco Gericich di lire 108 d'imprestato

19. X 1786 ricevuta del signor Pietro Ber per conto del signor Domenico Dall'Acqua di lire 124 del capitano Gregorio Gericich

1788 obbligo del patron Pietro di Nicolò Marinich per capitale di lire 200

1789/90 obbligo del padron Antonio Zanchi di capitale e cambio di ducati 55

1789/90 obbligo del patron Zorzi Zanchi di capital e cambio di ducati 55

1788 obbligo del capitano Simon Viscovich di capital e cambio di ducati 110

1788 obbligo di capitano Antonio Sirovich per anno uno sicuri in terra ducati 218

Ricevuta del capitano Giuseppe Balovich 17. III 1789 di zechini 50 di una deposito per giubilazione del capitano Gregorio Gericich

25. X 1789 aggiustamento di conti delle gioie fra Zuane Cerqui e capitano Gericich

29. I 1784 ricevuta di Stafano Bastadi di capi impegnati presso il capitano Gericich

Un mazzetto scritto: Carte che ho speso per il mio fiol

Dette carte del Clarich da Lisa

Copia di lettere a Genova a diversi amici

Un mazzetto scritto al di fuori carte visitate e di conti

1784/5 polizze di sicurezza della checha nominata La speranza

1788 polizze di varie sicurezza

Attestati del pielago vecchio e prova di fortuna

Attestati contro Andrea Botiza per cautela del capitano Gregorio Gericich

Attestati del Prencipe per prestar servitii

Lettera del capitano Piero Callugerovich

Un mazzetto di carte conti soldati

Una scatola di varie lettere dirette al capitano Gericich sudetto

Un libro 1780 partenze e registri per la chechia Madonna del Rosario e San Antonio di Padua

Un rotolo di carte e conti diversi

Conto 1. II 1785 confesso di lire 150 a debito della signora Elisabeta Fonda e a credito del capitano Gregorio Gericich

15 XI 1785 convenzione tra la sudetta Fonda e capitano Gericich

Varii altri conti, lettere, carte poca importanza

2 oblii 1784/5 e 1785 del capitano Iseppo Braicovich il primo di ducati 310 e il secondo di ducati 523

Due conti a debito dei sudetti senza data

3. X 1788 convenzione tra il capitano Gregorio Gericich e il sudetto Braicovich

E qui e fine del sudetto inventario.

Actum Venetie in domo suprascripta posita in confinio S. Petri ecclesie patriarchalis, presentibus nobilis dominus Co Joseph Balovich quondam Christophori et Antonio Frigo filio Iohannis.

Iohannes Philippus Maderni publico Venetie notario

1790, 19 zugno

Fu presentato l'oltrascritto inventario a petizion de Vincenzo Marcovich in tutto e per tutto come testimonio di rinuntia di comissaria del giorno di oggi

Anzolo Trevisani.

Lovorka Čoralić

From the Naval History of the Eastern Adriatic: Traces of Croatian Ship-Captains and Ship-Owners in Venice

Summary

An unavoidable element during the research of the history of the the eastern Adriatic coast during the past centuries is that of trans-Adriatic naval and trade exchange with the opposite coast. One important chapter within this extremely wide area of interest is certainly the history of presence and activity of Croatian ship-captains and ship-owners in Venice, at that time the capital of the common state, the Venetian Republic. Based on the sources kept in the State Archive of Venice (a series of wills, inventories, and land-registries) and in the Confraternity of SS. George and Tryphon (books of reports from the annual assemblies of the association), this article notes the presence of Croatian ship-captains and ship-owners in the city on the lagoon, explains the chronological scope of the research, the frequency of their appearance in the sources and the way they were noted there, and describes their origin and family affiliation, their everyday life in the circle of the family, their ties of friendship and acquaintances, and their relationships (in the first place based on business) with other members of the Croatian immigrant community in Venice. Special attention is paid to the religious life of this immigrant stratum, their attitude towards Venetian ecclesiastical institutions and members of the clergy, and their involvement in the Croatian confraternity of SS. George and Tryphon. The lasting memory of their frequent and socially active presence in the Venice of that time is still today corroborated by the streets named after meritorious Croatian seamen and by the funeral vaults of distinguished seamen kindreds (the Ivanušići from Silba, the Bujovići from Perast, and so on) in the churches of the Venetian quarter (or, to be more precise, sextant, or *sesstiere*) of Castello. Based on the completed analysis, the author concludes that the upper echelon of Croatian seamen in Venice formed an extremely important part of the Croatian immigrant community in Venice, who, by their activity, made an undoubtedly important contribution to the mutual co-existence and interrelated way of life obtaining between Croatia and Venice (and, in a broader context, Italy) in the past.

Key words: Venice, naval history, social history, Eastern Adriatic, Early Modern Age